

Opinnäytetyö (AMK)

Liiketalous

Juridiikka

2010

Sini Ratia

”KAIKKI TEKNISESTI MAHDOLLINEN EI OLE LAILLISTA TAI AINAKAAN MORAALISESTI OIKEIN”

– identiteettivarkaus on laillinen rikos

TURUN AMMATTIKORKEAKOULU
TURKU UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Sini Ratia

”KAIKKI TEKNISESTI MAHDOLLINEN EI OLE LAILLISTA TAI AINAKAAN MORAALISESTI OIKEIN” – IDENTITEETTIVARKAUS ON LAILLINEN RIKOS

Tässä opinnäytetyössä tutustutaan identiteettivarkauksiin. Identiteettivarkaudet ovat yksi nopeimmin kasvava rikollisuuden muoto, mutta silti identiteettivarkaus ei ole Suomessa rikos. Identiteettivarkauksien lisäksi työssä tutustutaan suomalaisen lainsäädäntötyön vaiheisiin ja lainsäädännön vaikutuksiin sekä rikosoikeuden perusteisiin.

Identiteettivarkauden tekeminen on helppoa. Jokainen, joka osaa käyttää internetiä, osaa myös tehdä identiteettivarkauden. Verkkorikollisuus on kasvanut vauhdilla, eikä lainsäätäjät ole pysynyt perässä. Tilannetta hankaloittaa myös se, ettei identiteettivarkaus-käsitteelle ole yksiselitteistä merkitystä. Perinteisesti identiteetillä tarkoitetaan yksilön minuutta ja minätunnetta sekä käsitystä omasta itsestä. Työssä pohditaan lainopillisen sisällönerittelyn eli tekstianalyysin keinoin, voiko identiteetin todella varastaa, ja millä nimikkeellä tekoa pitäisi kutsua.

Tämän hetkisen käsityksen mukaan identiteettivarkaudesta on kyse esimerkiksi silloin, kun toisen ihmisen henkilötiedoilla tehdään ostoksia tai hankitaan rahaa. Tekijä siis esiintyy toisena henkilönä, muuna kuin itsenään. Nykylainsäädäntö ei suojele uhria tarpeeksi ja siksi identiteettivarkaudesta pitäisi nopeasti tehdä rikos. Nykyään esiintyy paljon tilanteita, joissa mikään olemassa oleva rikosnimike ei täyty, eikä rikostutkinta ole siten mahdollista. Työssä on paljon esimerkkejä erilaisista identiteettivarkauksien toteutustavoista. Työssä myös annetaan vinkkejä siihen, miten identiteettivarkauksia voi omalta osaltaan ehkäistä.

ASIASANAT:

Identiteetti, identiteettivarkaus, lainsäädäntö, rikosoikeus

BACHELOR'S THESIS | ABSTRACT

UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Business | Law

May 2010 | 71

Kaisa Sorsa

Sini Ratia

“EVEN IF IT IS TECHNICALLY POSSIBLE, IT IS NOT NECESSARILY LEGAL OR MORALLY RIGHT” – IDENTITY THEFT IS A LEGAL CRIME

This thesis deals with identity theft. Identity thefts are one of the most growing crimes, but they are still not criminal here in Finland. Besides identity thefts, this thesis introduces the phases in Finnish legislation, effects of legislation and basics of criminal law.

Stealing an identity is very easy. Everyone who can use a computer can also steal someone's identity. Network crimes have grown fast and the legislator has not been updated. Identity theft is an intractable term because it can be understood in so many ways; we do not have unambiguous meaning for it. Traditionally, identity means who I am and where I belong to. This thesis is a jurisprudence document description and it studies if it is possible to steal someone's identity and what the best term would be for such an act.

Currently, identity theft is in question when someone impersonates and, for example, does the shopping using someone else's personal data. Nowadays legislation does not protect the victim enough and that is why identity theft should be criminalized rapidly. There are a lot of situations at present where no essential elements of an offence are appropriate and thus crime investigation is not possible. This thesis includes a lot of examples of different types of identity thefts and it also gives some advice on how to prevent identity thefts.

KEYWORDS:

Identity, identity theft, legislation, criminal justice

SISÄLTÖ

1 JOHDANTO	6
2 IDENTITEETIN MONTA MERKITYSTÄ	10
2.1 Perinteinen identiteetin käsite	10
2.2 Digitaalinen ja sähköinen identiteetti	11
2.3 Mikä on identiteettivarkaus?	12
2.4 Identiteetin varkauden erilaisia muotoja	15
3 LAINSÄÄDÄNTÖTYÖ SUOMESSA	17
3.1 Oikeusjärjestelmä ja -järjestys lyhyesti	17
3.2 Laki ja lainsäädäntö	18
3.3 Miksi lakeja laaditaan – lainsäädännön yleiset tehtävät	20
3.4 Lainsäätäminen Suomessa	22
4 RIKOSLAKI, RIKOS JA RANGAISTUS	25
4.1 Rikoslaki historiasta nykypäivään	25
4.2 Rikos, rikoksen rakenne ja tunnusmerkistön mukaisuus	27
4.3 Rikosoikeudellinen laillisuusperiaate ja sen osaperiaatteet	29
4.4 Rikostyyppien jaottelua	31
4.5 Esimerkkejä rikosten teonkuvista	33
4.5.1 Omaisuusrikoksia	33
4.5.2 Vaihdantarikoksia	34
4.5.3 Väärennysrikoksia	35
4.5.4 Tietoverkkoihin ja viestintään liittyviä rikoksia	37
4.6 Rangaistuksista	38
5 IDENTITEETTIVARKAUKSIEN NYKYTILANNE JA TULEVAISUUS	41
5.1 Identiteettivarkauksien nykytilanne	41
5.2 Sisäasiainministeriön identiteettiohjelma	45
5.3 Käytännön esimerkkejä identiteettivarkauksien tekotavoista	46
5.3.1 Sosiaalinen media: esimerkkinä Facebook	46
5.3.2 Luotot, lainat ja muut	49
5.3.3 Case. Länsisuomalainen mies	54
5.4 Identiteettivarkaudelta suojautuminen ja varkaustapauksen jälkitoimet	56

5.4.1 Suojautuminen	56
5.4.2 Tietojen tarkastusoikeus	59
5.4.3 Identiteettivarkautapauksen jälkitoimet	60
5.5 Katsaus tulevaisuuteen	61
6 POHDINTA	63
LÄHTEET	68
KUVAT	
Kuva 1. Touhulan perhe	56
Kuva 2. Kalle Kehveli	58

1 JOHDANTO

Yhteiskunnassamme ilmenee jatkuvasti uudenlaisia ilmiöitä, eikä rikosoikeuden ala ole tässä suhteessa mikään poikkeus. Tietotekniikan arkipäiväistyminen on tuonut ja tuo jatkossakin eteen monenlaisia haasteita, rikoksia tehdään tänä päivänä mitä erilaisimmilla tavoilla. Esimerkiksi juuri verkkorikollisuus kasvaa vauhdilla eikä lainsäätäjät ole pysyneet perässä. Vaikka Heinonen (2001) on ollut huolissaan identiteettivarkauksista jo liki kymmenen vuotta sitten teoksessaan *Digitaalinen minä*, identiteettivarkautta voitaneen kuitenkin nimittää yhdeksi uuden sukupolven ilmiöksi.

Tutkimus, esimerkiksi opinnäytetyö, on luova prosessi. Tieteellisessä tutkimuksessa pyritään selvittämään tutkimuskohteen lainalaisuuksia ja toimintaperiaatteita. Tutkimus voi olla teoreettista kirjoituspöytä tutkimusta tai empiiristä eli havainnoivaa tutkimusta. Kirjoituspöytä tutkimuksessa käytetään jo valmiina olevaa tietomateriaalia. (Heikkilä 2008, 13.) Tutkimuksia voidaan toki jaotella vielä paljon tarkemminkin. Esimerkiksi kartoittavassa tutkimuksessa lähinnä valaistaan ongelmaa ilman systemaattista tietojen keruuta tai analyysia kun taas kuvailevassa tutkimuksessa vastataan esimerkiksi kysymyksiin *mikä*, *missä* ja *millainen*. Usein tutkimuksissa onkin piirteitä useasta eri tutkimusmuodosta ja selvää rajaa niiden välillä on monesti vaikea erottaa. (Heikkilä 2008, 14.)

Oikeustieteellisissä tutkimuksissa olennaisia osa-alueita ovat lainoppi, oikeushistoria, oikeussosiologia, oikeusfilosofia ja vertaileva oikeustiede. Oikeustieteellistä tutkimusta voidaan tehdä myös oikeuspolitiikan keinoin. Eri tarkastelutapoja voidaan yhdistellä ja niiden välimaastossa tai katvealueillakin voidaan liikkua. Rajanveto eri tarkastelutapojen välillä on haastavaa, sillä näkökulmat eivät ole toisiaan poissulkevia. Suurin osa oikeustieteellisistä tutkimuksista on lainoppia eli oikeusdogmatiikkaa. Lainopin keskeisimpänä tutkimusongelmana on selvittää, mikä on voimassa olevan oikeuden sisältö kulloinkin käsiteltävänä olevassa ongelmassa. Lainopin tärkein tehtävä pohjautuu oikeusjärjestyksen sisältöä koskevaan epätietoisuuteen, se on keskeisiltä osiltaan oikeusjärjestyksen sääntöjen tutkimusta ja erityisesti sisällön selvittämiseen tähtäävää toimin-

taa eli tulkitsemista. Tutkimusmenetelmistä yhdeksi keskeisimmäksi metodiksi nousee sisällönerittely eli tekstianalyysi, jota voidaan kutsua myös juridiseksi tulkintahermeneutiikaksi. Oikeusnormin sisältäessä moniselitteisen ilmauksen on sille annettava merkityssisältö, jota sitten pyritään selventämään tulkinnalla. Käytännössä tulkitsija etsii käsitteen tarkoituksia ja tulkintoja, valitsee niistä jonkin ja pyrkii sitten esittämään perusteluja puolesta ja vastaan. (Husa, Mutanen & Pohjolainen 2008, 19–20; 25.) Käsittelen työssäni identiteettivarkaus-käsitettä lähinnä juuri tekstianalyysin keinoin: mitä identiteetti tarkoittaa ja millä tavoin se voidaan ymmärtää. Suurilta osin opinnäytteeni on kartoittavaa kirjoituspöytätyöstä sillä se pyrkii valaisemaan asiaa jo olemassa olevan tietomateriaalin pohjalta.

Kuullessamme sanan identiteettivarkaus syntyy meille kaikille varmasti ainakin jonkinlainen mielikuva siitä, millaisesta toiminnasta on tai voi olla kyse. Olen aina ollut kiinnostunut kielestä ja sanoista, niiden merkityksistä ja sävyistä. Hienommin ilmaistuna kyse on semantiikasta eli merkitysoipista. Mitä enemmän pohdin ja pyörittelen mielessäni käsitettä identiteettivarkaus, sitä epäselvemmäksi ja moninaisemmaksi se mielestäni muuttuu ja sitä enemmän haluan sitä tutkia.

Identiteettivarkaus on terminä erittäin vaikea ellei jopa mahdoton määritellä eikä vähiten siksi, että jo pelkkä identiteetti voidaan käsittää niin monella eri tavalla. Letto-Vanamon (2000) mukaan identiteetti on kiistanalainen ja epäselvä käsite ja se on vähintäänkin yhtä vaikeasti määriteltävissä kuin esimerkiksi kulttuuri. Letto-Vanamo toteaa, että molempien kohdalla on myönnettävä, että kummallekin käsitteelle voidaan antaa useampia merkityssisältöjä. Sivistyssanakirjan mukaan (2002, 197) identiteetillä tarkoitetaan muun muassa yksilön minuutta tai minätunnetta sekä ”käsitystä ja tuntoa oman itsen samuudesta ja jatkuvuudesta”. Toki identiteetti tarkoittaa myös henkilöyyttä ja henkilöllisyyttä (Nurmi, Rekiaro & Rekiaro 2004, 166).

Määritelmiä tarkastellessa herääkin kysymys voiko identiteetin varastaa: onko identiteetti jotain konkreettista vai onko se vain abstrakti käsite? Varkaus on yksiselitteisesti määritelty rikoslain (19.12.1889/39) 28 luvun 1 §:ssä ja sen mu-

kaan varkauteen syylistyy se, joka anastaa toisen hallusta irtainta omaisuutta. Irtain omaisuus puolestaan on esimerkiksi rahaa tai tavara. Voiko identiteetti siis olla irtainta omaisuutta? Letto-Vanamon (2000) lähtökohta on, että identiteetti on jotain subjektiivista. Nämä käsitteen määrittelyn epätarkkuudet innoittavat tutustumaan aiheeseen tarkemmin.

Tämänhetkisen käsityksen mukaan identiteettivarkaudesta on kyse esimerkiksi silloin, kun toisen ihmisen henkilötiedoilla tehdään ostoksia tai hankitaan rahaa. Yhä useammin tämäntyyppinen toiminta tapahtuu verkossa, mutta perinteisempiäkään toimintatapoja ei ole unohdettu. Identiteettivarkaus sinällään ei ole Suomessa rikos sillä tekoa ei ole kriminalisoitu eli säädetty rangaistushkaiseksi, mutta esimerkiksi identiteettivarkauden avulla tehtävät petokset ja muut lakiin kirjatut rikokset ovat toki rangaistavia. Helsingin Sanomien verkkolehden haastattelussa tietosuojavaltuutettu Reijo Aarnion mielestä identiteettivarkaudesta pitäisi nopeasti tehdä rikos, sillä henkilötiedoista on tullut täydellinen rikoksente-koväline eikä nykylainsäädäntö suojele uhria tarpeeksi. Nykyään esimerkiksi verkossa tehtävien rikosten yhteydessä esiintyy paljon tilanteita, joissa mikään rikosnimike ei täyty, eikä tutkinta siten ole mahdollista. (Kajantie 2008; Kuokkanen, 2008; Turun Sanomat 2009a.)

Henkilötiedot liittyvät olennaisesti identiteettivarkauksien tekemiseen. Pitäisikö siis enemmän puhua henkilötietovarkaudesta kuin identiteettivarkaudesta? Koska täysin yksiselitteistä merkitystä identiteettivarkaudelle ei ole, niin medias- sa kuin tässä työssäkin identiteettivarkaus ja henkilötietojen varastaminen kul- kevat toisalta käsi kädessä rinnakkain, mutta toisalta toistensa synonyymeinä. Muun muassa Härkönen (2009) kirjoittaa, että ”identiteettivarkaudessa ihmi- seltä varastetaan hänen henkilötietonsa”. Henkilötietolain (22.4.1999/523) mu- kaan henkilötiedolla puolestaan tarkoitetaan kaikenlaisia luonnollista henkilöä taikka hänen ominaisuuksiaan tai elinolosuhteitaan kuvaavia merkintöjä, jotka voidaan tunnistaa häntä tai hänen perhettään tai hänen kanssaan yhteisessä taloudessa eläviä koskeviksi.

Suomea pidetään modernina ja kehittyneenä yhteiskuntana, ja on jotenkin jär- kyttävää, ettei identiteettivarkausasiaan ole sen kummemmin varauduttu eikä

lainsäätäjä ole juurikaan kiinnittänyt asiaan huomiota. Nämä identiteettivarkauksien vielä liki tutkimattomat tiedot ovat antaneet alkusysäyksen tämän työn tekemiseen. Aihe on haastava, koska aihetta ei liiemmälti ole tutkittu, vaikka tietysti itse rikosoikeuden alalta teoksia löytyykin hyllymetreittäin. Teot ovat viime aikoina yleistyneet huomasti ja etenkin lehtien verkkojulkaisut ovat alkaneet kiinnittää huomiota identiteettivarkauksiin – aiheesta onkin saatu lukea jopa viikoittain. Tästä syystä suuri osa lähteistäni on ajankohtaisia artikkeleita lähinnä verkkojulkaisuista, unohtamatta kuitenkin painettuja lehtiä tai alan kirjallisuutta.

Opinnäytteessäni selvitän myös millaisia tekoja identiteettivarkaudet ovat ja miten niiltä voi suojautua. Pohdin identiteetin erilaisia määritelmiä sekä sitä, onko identiteettivarkaus ylipäättään sopiva nimi rikokselle vai voisiko kyseeseen tulla jokin muu nimike. Pohjaksi kaikelle tälle tutustun Suomen lainsäädäntötyön vaiheisiin ja lainsäädännön vaikutuksiin sekä rikosoikeuden perusteisiin. Työssäni tutustutaan identiteettivarkauksiin vain kotimaan osalta, ulkomainen rikoskäytäntö on rajattu työn ulkopuolelle, vaikka sen tuntemus onkin tärkeää myös suomalaisessa lainsäädäntötyössä.

2 IDENTITEETIN MONTA MERKITYSTÄ

2.1 Perinteinen identiteetin käsite

Identiteetin käsitteen taustalla on latinan kielen samaa merkitsevä sana *idem*. Identiteetin käsite kietoutuu vahvasti minuuden käsitteeseen. Identiteetin ja minuuden käsitteiden yksiselitteinen määrittely onkin ongelmallista ja hankalaa. Kirjallisuudessa törmää lukuisiin erilaisiin määritelmiin ja nykykirjoittajilla identiteetin ja minuuden käsitteet ovatkin usein käytössä synonyymisesti. (Heinonen 2001, 20; Saastamoinen 2006, 170–172.)

Sivistyssanakirja (2002, 197) määrittelee identiteetin yksilön minuudeksi tai minätunteeksi, käsitykseksi ja tunnoksi oman itsensä samuudesta ja jatkuvuudesta sekä selkeäksi elämykseksi ja tietoisuudeksi omasta ainutlaatuisuudesta ja itsenäisestä minästä. Kun minuutta määritellään ja arvotetaan, se muuttuu kohteeksi jolloin puhutaan identiteetistä. Identiteettiin liitetään käsitys eheydestä ja ykseydestä, henkilön ja hänen persoonansa yhtäläisyydestä. Jokainen meistä on erityinen henkilö ja kullakin henkilöllä on oma yksilöllinen identiteettinsä. Identiteetillä tarkoitetaan paitsi määrätyn henkilön tiettyä yksilöllistä ominaisuutta, myös henkilökohtaista tilaa, jota itse kukin voi toiminnallaan muokata. (Heinonen 2001, 24, 79; Saastamoinen 2006, 170–172.)

Minuus voidaan myös määritellä yksilön refleksiiviseksi tietoisuudeksi itsestään ja identiteetti itsensä ja muiden tekemiksi määrittelyiksi siitä *kuka minä olen* tai *keitä me olemme*. Lisäksi uskomus siitä, että minuus on kätkeytyneenä meidän jokaisen sisimpäämme siten, ettei sen olemusta voida suoraan havaita esimerkiksi ulkoisesta käyttäytymisestä tai fyysisestä olemuksesta, on ominaista länsimaiselle minäkäsitykselle. Identiteetti tarkoittaa siis myös tapoja, joilla ihmiset ymmärtävät ja määrittelevät itsensä suhteessa itseensä, sosiaaliseen ympäristöönsä ja kulttuuriinsa. (Saastamoinen 2006, 170–172.)

Käsitteistä on helppo johtaa uusia käsitteitä ja useissa sanakirjoissa identiteetti määritelläänkin minuuden ja samuuden lisäksi myös henkilöydeksi ja henkilölli-

syydeksi. Henkilöllisyyteen taas liitetään usein kiinteänä osana henkilötiedot, joilla henkilötietolain (22.4.1999/523) mukaan tarkoitetaan kaikenlaisia luonnollista henkilöä taikka hänen ominaisuuksiaan tai elinolosuhteitaan kuvaavia merkintöjä, jotka voidaan tunnistaa häntä tai hänen perhettään tai hänen kanssaan yhteisessä taloudessa eläviä koskeviksi. Henkilötietoja ovat siten esimerkiksi nimi, syntymäaika, henkilötunnus ja osoite.

2.2 Digitaalinen ja sähköinen identiteetti

Identiteetin määrittely on hankalaa, mutta haastavaa on myös digitaalisen ja sähköisen identiteetin määrittely. Käsitteet kuten digitaalinen tai sähköinen identiteetti, persoona ja minä ovat vielä sen verran uusia ja lähinnä vain alan asiantuntijoiden käyttämiä, ettei tavallinen kaduntallaaja tiedä niistä juuri mitään. Heinonen (2001) on kirjoittanut aiheesta melko laajasti teoksessaan *Digitaalinen minä* jo vuonna 2001. Myös digitaalisen ja sähköisen identiteetin käsitteitä voidaan käyttää synonyymisesti. Heinonen (2001, 13) määrittelee digitaalisen persoonan henkilöä koskevien tietojen avulla rakennetuksi kokonaisuudeksi. Digitaalisella minällä hän puolestaan tarkoittaa henkilön itsensä rakentamaa tietojen kokonaisuutta ja digitaalisella identiteetillä henkilöä tunnistavien digitaalisten tietojen kokonaisuutta. Pöystin (1999) mukaan sähköisellä identiteetillä tarkoitetaan esimerkiksi luonnolliseen henkilöön, oikeushenkilöön tai viranomaiseen teknisesti ja oikeudellisesti luotettavalla tavalla liittyvää informaatiota, jonka perusteella henkilö on tunnistettavissa sähköisessä toimintaympäristössä.

Digitaalisen identiteetin avulla internetin käyttäjä *on olemassa*. Voidakseen toimia ja käyttää erilaisia palveluja verkossa, on henkilön luotava itselleen digitaalinen identiteetti jolla hän erottuu muista käyttäjistä. Digitaalisen identiteetin hallinta onkin perustava osa käyttäjän yksityisyyttä internetissä. Virtuaalimaailmassa identiteetin merkit ovat kuitenkin niukempia kuin fyysisessä maailmassa ja se asettaakin identiteetin määrittelyn kyseenalaiseksi. Mahdollisuus rakentaa identiteettinsä joustavasti sekä esiintyminen monella identiteetillä koetteleekin perinteisen identiteetin käsitteen rajoja. Verkkoympäristöissä keskeinen kysymys on Heinosen (2004) mielestä se, kumpi lopulta hallitsee käyttäjän identiteettiä:

käyttäjä itse vai verkkopalvelun tarjoaja. Yksityisyyden näkökulmasta käyttäjän kykyä hallita identiteettiään tulisi parantaa kaikin tavoin. Eräänlaisena uhkana voidaan pitää myös sitä, jos digitaalinen identiteetti irtautuu liikaa todellisesta fyysisestä minästä ja identiteetistä ja alkaa elää omaa elämäänsä. (Heinonen 2001, 16, 20, 187; Heinonen 2004, 21.)

Sosiaalipsykologi ja Helsingin yliopiston tutkija Janne Matikainen puolestaan kertoo YLE Teeman Tutkiva juttu: Identiteetti hukassa -ohjelmassa (10.12.2009), kuinka aikoinaan ajateltiin verkon olevan sellainen paikka, jossa ihmiset leikittelevät ja pelailevat identiteeteillä sekä keksivät kokonaan uusia identiteettejä, jotain aivan erilaista kuin mitä he oikeasti ovatkaan. Nykyään suunta on kuitenkin päinvastainen: ihmiset ovat verkossa omana itsenään.

2.3 Mikä on identiteettivarkaus?

Identiteettivarkaus ei ole Suomessa rikos, sillä sitä ei ole kriminalisoitu. Kriminalisointi tarkoittaa sitä, kun lainsäätäjät liittää rangaistusuhan tiettyyn inhimilliseen käyttäytymiseen ja kriminalisointipäätöksen tuloksena on yksi tai useampi rangaistussäännös (Frände 2005, 21). Suomen lainsäädäntö ei siis lainkaan tunne tekoa nimeltä identiteettivarkaus. Lakitermein identiteettivarkautta ei siis voida määritellä, toisin kuten esimerkiksi pelkkä varkaus. Rikoslain (19.12.1889/39) 28 luvun 1 §:n mukaan varkauteen syyllistyy se, joka anastaa toisen hallusta irtainta omaisuutta.

Myös arkikielessä ja esimerkiksi mediassa identiteettivarkauden merkitys on melko laaja mutta yleensä sillä tarkoitetaan sitä, kun joku esiintyy toisena henkilönä, muuna kuin itsenään. Oikeastaan identiteettivarkauksissa onkin kyse henkilötiedoista sillä oikeasti ihmisen identiteettiä ja minuutta on hankala varastaa, ainakin jos identiteettiä lähestyy psykologian ja yhteiskuntatieteiden näkökulmasta: silloinhan on kyse minuudesta ja minätunteesta, kuka minä olen ja mihin minä kuulun. (Tutkiva juttu: Identiteetti hukassa 2009.) Härkönen (2009) kirjoittaa, että ”identiteettivarkaudessa ihmiseltä varastetaan hänen henkilötietonsa”. Tietosuojavaltuutettu Reijo Aarnio kertoo Taloussanomissa, että identiteettiin puolestaan kuuluvat kaikki ne tunnistetiedot joilla ihmiset yksilöidään ja erotel-

laan toisistaan. Suomalaisia yksilöivät esimerkiksi Väestörekisterikeskuksen myöntämä henkilötunnus, erilaisten korttien numerot sekä palveluiden käyttäjätunnukset. (Petäinen 2009.) Henkilötietolain (22.4.1999/523) mukaan henkilötiedolla tarkoitetaan kaikenlaisia luonnollista henkilöä taikka hänen ominaisuuksiaan tai elinolosuhteitaan kuvaavia merkintöjä, jotka voidaan tunnistaa häntä tai hänen perhettään tai hänen kanssaan yhteisessä taloudessa eläviä koskeviksi. Lakitekstin mukaan Aarnion luettelemat tiedot ovat nimenomaan henkilötietoja. Ne toki muodostavat osan ihmisen identiteettiä, mutta eivät ole itse identiteetti.

Rikoslain (19.12.1889/39) mukaan varkaudessa anastetaan irtainta omaisuutta. Pitää siis pohtia, onko identiteetti irtainta omaisuutta eli voiko sen varastaa. Letto-Vanamon (2000) lähtökohta on, että identiteetti on jotain subjektiivista. Identiteettivarkauden sijaan pitäisikin kenties puhua esimerkiksi henkilötietovarkaudesta. Jos identiteetin ei katsota olevan irtainta omaisuutta, niin miten sitten on henkilötietojen laita? ”Oikea” ja parhaiten kuvaava nimike saattaisi siis olla niinkin yksinkertainen kuin *henkilötietojen väärinkäyttö*.

Miten identiteetin voi varastaa? Heinonen (2001) pureutuu teoksessaan *Digitaalinen minä* lähinnä sähköisen tai digitaalisen identiteetin varastamiseen ja väärentämiseen. Identiteetin väärentämisestä on Heinosen (2001, 187) mukaan kyse silloin, kun digitaalinen minä irrotetaan fyysisestä minästä tarkoituksella eli kun halutaan huijata niitä, joiden kanssa ollaan vuorovaikutuksessa tai muuten yhteistoiminnassa. Digitaalisen minän varkaudesta on hänen mukaansa puolestaan kyse silloin, kun digitaalinen minä erotetaan fyysisestä minästä asianomaisen tietämättä ja hänen tahtonsa vastaisesti.

Sekä fyysisessä reaali maailmassa että virtuaalisessa verkkomaailmassa yleinen vaatimus on, että henkilö on yksilö ja hänellä on oma yksilöllinen identiteetinsä. Siksi toisena esiintyminen ja toiseksi henkilöityminen on hyvin vaikuttava huijaamisen muoto. Jos joku voi esiintyä toisena, käydä toisesta tai jopa korvata toisen, hän voi myös pilata nimen ja maineen sekä verkossa että reaali maailmassa. (Heinonen 2001, 195.) Seuraukset voivat olla kauaskantoisia ja hankaloittaa uhrin elämää kauankin, jopa useita vuosia.

Heinosen (2006) mukaan digitaalisen identiteetin käyttöön sähköisessä asioinnissa liittyy useita yksityisyyden uhkia. Jokainen voi varastaa identiteetin ja jokainen voi joutua identiteettivarkauden uhriksi. Identiteetti on ihmisen yksityisyyttä ja kun ihmisen identiteetti varastetaan, se on poissa hänen yksityisyydestään ja itsemääräämisoikeudestaan.

Mediassakin identiteettivarkauden käsite ymmärretään melko laajasti ja jopa virheellisesti. Saarinen (2009 [viitattu 25.1.2009]) kirjoittaa Helsingin Sanomien verkkoartikkelissa, että ”perinteisimmillään identiteettivarkaus tarkoittaa varastetun pankkikortin käyttöä kaupan kassalla, monimutkaisimmillaan verkon eri lähteistä kerätyn henkilötiedon hyväksikäyttöä”. Mustikainen (2008 [viitattu 25.1.2009]) puolestaan kirjoittaa Turun Sanomien verkkoartikkelissa, että esimerkiksi pankissa toisena henkilönä esiintyvä syyllistyy maksuvälinepetokseen. Rikoslain (19.12.1889/39) 37 luvun 8 §:n mukaan maksuvälinepetokseen syyllistyy se, joka hankkiakseen itselleen tai toiselle oikeudetonta taloudellista hyötyä käyttää maksuvälinettä ilman sen laillisen haltijan lupaa, lupaan perustuvan oikeutensa ylittäen tai muuten ilman laillista oikeutta, taikka luovuttaa maksuvälineen tai maksuvälinelomakkeen toiselle saattaakseen sen ilman laillista oikeutta käytettäväksi. Niin sanotun perusmuotoisen maksuvälinepetoksen lisäksi rikoslakiin on kirjattu myös lievä ja törkeä maksuvälinepetos sekä maksuvälinepetoksen valmistelu. Rikoslain (19.12.1889/39) säännösten mukaan varastetulla pankkikortilla maksaja syyllistyy siis maksuvälinepetokseen eikä identiteettivarkauteen. Maksuvälinepetoksen rangaistus on sakkoa tai vankeutta enintään kaksi vuotta, törkeästä maksuvälinepetoksesta tuomitaan vankeuteen vähintään neljäksi kuukaudeksi ja enintään neljäksi vuodeksi. Lievästä maksuvälinepetoksesta tuomitaan sakkorangaistukseen.

Pitkän linjan ICT-ammattilaiseksi itseään kutsuva Pitkälampi (2010) kirjoittaa blogitekstissään, että koska Suomen laki ei tunne identiteettivarkausrikosta, viihdetäiteilijät kuten imitaattorit saavat ainakin toistaiseksi jatkaa esityksiään huojentunein mielin. Pitkälämperi teksti sisältää paljon painavaa asiaa, mutta toivottavasti edellä mainittu ajatus on kirjoitettu pilke silmäkulmassa. Vaikka identiteettivarkaus kriminalisoitaisiinkin, imitaatiota tuskin olla kieltämässä sillä silloinhan

pitäisi lopettaa myös esimerkiksi kaikki teatteriesitykset joissa voidaan esiintyä toisena henkilönä. Tietysti silloin on kyse identiteettivarkaudesta, jos imitaattori lavaesityksensä ulkopuolella esiintyy toisena henkilönä ja saa siitä etuja tai hyötyjä itselleen ja/tai aiheuttaa kohdehenkilölle vahinkoa, mutta esiintymislavalla toisena esiintymistä ei voida verrata identiteettivarkauteen.

2.4 Identiteetin varkauden erilaisia muotoja

Identiteettivarkauksia voidaan tehdä eri tavoin mutta yhteistä niille on se, että joku käyttää toisen ihmisen identiteettiä, käytännössä henkilötietoja, ja esiintyy sitten toisena henkilönä, muuna kuin itsenään. Heinosen (2001, 254) mukaan identiteetin varkaus tarkoittaa toisen identiteetin asiatonta ja luvattonta käyttöä, ja tarkoituksena on silloin saavuttaa hyötyä itselle ja/tai vahinkoa identiteetin oikealle omistajalle. Ajokortin, passin, luottokortin tai muun yksilöiviä tietoja sisältävän dokumentin päätyminen vieraisiin käsiin helpottaa identiteetin varastamista ja väärinkäyttöä, mutta ei identiteettivarkaus välttämättä paperidokumentteja tarvitse. Verkossa riittää, kun digitaalisen identiteetin tunnistetiedot saadaan käsiin. Uhrilla ei usein ole aavistustakaan siitä, että hänen tietonsa on varastettu, sillä hänellä on edelleen tunnuksensa ja salasanansa käytössään. Hieman toisin on perinteisten dokumenttien kohdalla sillä esimerkiksi luottokortti on helppo ja nopea kuolettaa, kun sen huomaa kadonneen. Vahinko tosin on voinut jo ehtiä tapahtua mutta lisävahinkoja sillä ainakin voidaan ehkäistä. (Heinonen 2001, 201–203.)

Tietotekniikan ja tietoverkkojen yleistyessä identiteettivarkauksien määrä on kasvanut: käytössä on nyt enemmän tietolähteitä ja niiden käytettävyys on parantunut. Internetistä on helppo löytää yhteystietoja eikä esimerkiksi henkilötunnustenkaan löytäminen ole vaikeaa. Taloyhtiön roska- tai paperinkeräyslaatikosta voi helposti löytää lukuisten eri ihmisten posteja ja papereita joista varmasti löytää ainakin nimen, osoitteen, syntymäajan ja usein henkilötunnuksenkin. Henkilötietoja sisältävien paperien repiminenkään ei tunnu auttavan sillä rikolliset jopa liimaavat ja teippaavat revittyjä papereita kokoon. (Heinonen 2001, 204, 212; Salminen 2010 [viitattu 31.3.2010].)

Yleisimmin väärää henkilötietoja käytetään erilaisten ostosten ja tilausten tekemiseen, joita tekijällä ei ole aikomustakaan maksaa. Identiteettivaras voi myös avata pankkitilejä tai hakea luottoa/lainaa antaen myöntäjätaholle väärät osoite- ja yhteystiedot. Myös esimerkiksi puhelinliittymiä voidaan avata uhrin nimellä. Kun uhrin nimellä lähetetyt laskut menevätkin uuteen tekaistuun osoitteeseen, väärinkäytökseen saatetaan pystyä puuttumaan vasta pitkän ajan jälkeen, jos silloinkaan. Kun asiat ajan myötä kasaantuvat, syntyy maksuhäiriöitä ja uhrin elämä vaikeutuu huomattavasti, usein täysin ilman omaa syytä. (Heinonen 2001, 201, 207.)

Lisäksi tilannetta hankaloittaa se, että usein uhri huomaa – jos huomaa – identiteettivarkauden vasta pitkän ajan kuluttua, silloin kun identiteettiä on jo käytetty väärin. Heinonen (2001, 209) kirjoitti jo liki kymmenen vuotta sitten, että tutkimusten mukaan identiteettivarkauden uhrin ovat tulleet tietoisiksi identiteettinsä varkaudesta keskimäärin vasta yli vuoden kuluttua varkaudesta. Useinkaan identiteettivarkauden uhrien menetykset eivät ole pelkästään rahallisia vaan aikaa ja vaivaa kuluu virheellisten ja väärin tietojen oikaisuun, eikä esimerkiksi menetettyä luottamusta saa välttämättä koskaan takaisin. (Heinonen 2001, 202.) Lisää identiteettivarkauksista ja niiden erilaisista tekotavoista löytyy luvusta 5.3.

3 LAINSÄÄDÄNTÖTYÖ SUOMESSA

3.1 Oikeusjärjestelmä ja -järjestys lyhyesti

Oikeusjärjestelmiä voidaan ryhmitellä eri tavoin, mutta keskeisimpänä voidaan pitää jakoa *romaanis-germaaniseen* ja *common law* -järjestelmiin. *Common law* -järjestelmä on käytössä lähinnä englanninkielisissä maissa ja järjestelmä painottuu enemmän oikeudenkäyntimenettelyyn kuin aineelliseen oikeuteen. *Common law* on myös synonyymi *case law* -ilmaukselle eli ennakkotapausoikeudelle ja esimerkiksi Englannissa ennakkotapaukset ovat edelleen oikeuden ensisijainen lähde. *Mannereurooppalaisesta oikeudesta* tai *civil law* -järjestelmästä puhuttaessa viitataan nimenomaan *romaanis-germaaniseen* järjestelmään. Järjestelmä on kehittynyt keskiajalla Rooman ja Manner-Euroopan yliopistoissa. Niissä tutkittiin lähinnä siviilioikeutta johon myös nimitys *civil law* viittaa. Suomen oikeusjärjestelmä kuuluu *romaanis-germaaniseen* järjestelmään ja oikeus perustuu ensisijaisesti kirjoitettuun lakiin. (Karttunen ym. 2009, 29–30.)

Oikeusjärjestys puolestaan tarkoittaa valtiossa kulloinkin voimassa olevien oikeusnormien muodostamaa kokonaisuutta. Lähtökohtaisesti oikeussäännöt kuvastavat yhteiskunnassa hyväksytyjä arvoja, ja oikeusnormien säätämisellä pyritään lainsäätäjän asettamien tavoitteiden toteutumiseen. Oikeussäännöt ilmaisevat mitä henkilö saa tehdä, mitä hän *ei* saa tehdä sekä sen, mitä hänen *pitää* tehdä. Oikeus ei muodostu vain siitä miten lakiteksti on kirjoitettu, vaan merkitystä on myös sillä miten lainsäädäntöä sovelletaan esimerkiksi viranomaistoiminnassa ja miten yhteiskunnan eri toimijat noudattavat lainsäätäjän lakitekstissä ilmaisemien tavoitteiden toteuttamista. Myös yhteiskunnassa tapahtuvat muutokset vaikuttavat oikeusjärjestyksen kehittämiseen sillä yhteiskunnan eri osa-alueiden toiminnassa tapahtunut kehitys tai havaitut epäkohdat voivat johtaa lainsäädännön uudistamiseen. (Karttunen ym. 2009, 30–31.)

3.2 Laki ja lainsäädäntö

Suomessa säädöshierarkia on melko vakiintunut ja neliportainen. Ylimpänä hierarkiassa on perustuslaki ja sitä seuraavat lait, asetukset ja muut alemmanasteisen määräykset. (Tala 2008, 14.) Säädöshierarkian mukaan perustuslain säännös on merkitykseltään painavampi kuin niin sanotun tavallisen lain. Mahdolliset ristiriidat säädöshierarkian eri portailla pitäisi eliminoida jo säädöksiä valmistellessa ja niistä päätettäessä. Valitettavasti aina lainvalmistelu ei kuitenkaan ole riittävän huolellista. (Tala 2008, 15–16.)

Käytännön oikeuselämässä laki on tärkein säädöstyyppe. (Tala 2005, 11.) Lain elinkaari jakaantuu kolmeen vaiheeseen: lainvalmisteluun, päätöksentekoon sekä lain toteuttamiseen ja vaikutuksiin (Tala 2005, 1). Valmisteluvaiheessa selvitetään uuden säännöksen tarvetta, suunnitellaan esityksen sisältöä ja laaditaan sille perustelut. Lain syntymisen kannalta tärkein vaihe on päätöksenteko, jossa toimivaltainen elin tekee ratkaisun säädösehdotuksesta: ehdotus voidaan joko hyväksyä tai hylätä. Elinkaaren kolmas vaihe sisältää kaksi osaa, säädöksen toteuttamisen ja sen vaikutukset. Säädöksen toteuttamisvaihetta kutsutaan implementoinniksi. (Tala 2005, 1; Tala 2008, 17.) Talan (2008, 17) mukaan implementoinnilla tarkoitetaan viranomaisten ja tuomioistuinten toimenpiteitä säädöksen toteuttamiseksi sekä sitä vuorovaikutusta, joka syntyy näiden toimijoiden ja toimenpiteiden kohteiden välillä. Lain toteuttamisvaihe kytkeytyy vielä takaisin lain valmisteluvaiheeseen sillä miltei kaikkea säädettyä oikeutta pitää ennemmin tai myöhemmin muuttaa (Tala 2005, 2).

Talan (2005, 6; 2008, 4) mukaan lainsäädännöllä ymmärretään

- 1) toimivaltaisen päätöksentekijän
- 2) säädettyä menettelyä noudattamalla
- 3) kirjallisessa muodossa antamia säännöksiä, jotka on
- 4) asianmukaisesti julkaistu ja
- 5) saatettu voimaan.

Tämä viisiosainen määritelmä kattaa periaatteessa kaikentyyppisen säädetyn oikeuden riippumatta siitä, millä nimikkeellä säädöksiä kutsutaan tai kuinka niitä ryhmitellään. Jotta lainsäädäntö olisi pätevää, ensimmäinen tunnusmerkki edellyttää, että toimivaltaisen päätöksentekijän on annettava säännökset. Perustus-

laki (tai siihen verrattava normisto) määrittelee, millä julkisella toimielimellä on valta antaa oikeussääntöjä ja miten lainsäädäntövalta jakaantuu eri toimielinten kesken. Suomen perustuslain (11.6.1999/731) (myöhemmin pelkkä perustuslaki) mukaan lainsäädäntövaltaa käyttää eduskunta. Perustuslaki määrittelee myös millainen toimivalta tasavallan presidentillä, valtioneuvostolla ja sen ministeriöillä sekä tietyin määräehdoin myös muilla viranomaisilla on antaa oikeussääntöjä. (Tala 2005, 6–7; 2008, 4.)

Toinen tunnusmerkki edellyttää, että oikeussäännöt on annettu säädettyä menettelyä noudattamalla. Toimivaltainen päättäjäkään ei voi laatia päteviä oikeussääntöjä ellei se noudata säädettyä menettelyä. Perustuslaki ja eduskunnan työjärjestys antavat seikkaperäiset säännöt esimerkiksi siitä, kuinka valtioneuvoston ja tasavallan presidentin päätöksenteosta annetaan hallituksen lakiesitys ja miten esitystä käsitellään niin eduskunnassa kuin valiokunnissakin. Lisäksi säännöksiä on myös muun muassa lain vahvistamisesta ja julkaisemisesta. On kuitenkin huomioitava, että lainlaadinnasta säännellään yleensä vain varsinaiseen päätöksentekoon kuuluvia menettelyvaiheita, lakien valmisteluvaiheen sijaan on yleensä sääntelemättä. (Tala 2005, 7; Tala 2008, 4–5.)

Kolmas lainsäädännön tunnusmerkki on sääntelyn kirjallinen muoto. Ilman kirjallisessa muodossa annettuja oikeusohjeita säädetystä oikeudesta ei voisi puhua. Kirjallinen muoto erottelee säädetyn oikeuden tavanomaisesta oikeudesta ja oikeuskäytännöstä. Kirjallisen muodon etuina on se, että säännöksen soveltamisala ja sisältö voidaan pyrkiä ilmaisemaan melko täsmällisesti, ja kirjallisen muodon ansiosta ihmisillä on mahdollisuus perehtyä lainsäädäntöön ja yksittäisiin säännöksiin samansisältöisinä. On kuitenkin muistettava, ettei kirjallinen muotokaan eliminoi lain soveltamis- ja tulkintaongelmia. (Tala 2005, 8; Tala 2008, 5.)

Lainsäädännön neljäntenä tunnusmerkkinä on se, että säädös on julkaistu asianmukaisesti. Lait, kuten myös asetukset ja tärkeimmät ministeriöiden antamat asetukset sekä muut alemmanasteiset määräykset, on julkaistava Suomen säädöskokoelmassa. Asianmukaisen julkaisemisen vaatimus on lähes itsestään selvä: olisi epätarkoituksenmukaista edellyttää kansalaisten, yritysten ja viran-

omaisten noudattavan ja soveltavan ei-julkista ja tuntematonta lainsäädäntöä. Eri asia onkin sitten se, miten hyvin kansalaiset käytännössä tuntevat heille tärkeän lainsäädännön sisältöä. (Tala 2005, 8; Tala 2008, 5.)

Viimeinen lainsäädännön tunnusmerkki on säännösten saattaminen voimaan. Lainsäädäntöön sisältyy yleensä määräys siitä, mistä ajankohdasta lukien säädös on voimassa ja mistä alkaen sitä on noudatettava. Laki voidaan esimerkiksi säätää tulemaan voimaan vasta useita kuukausia sen hyväksymisen jälkeen. Näin varataan siirtymäaikaa kansalaisille, yrityksille ja viranomaisille, jotta ne voivat valmistautua ja sopeuttaa toimintansa uusien säännösten mukaisiksi. (Tala 2005, 8; Tala 2008, 6.)

Lainsäädännön viisiosainen määrittely auttaa erottamaan sen ilmiöistä, jotka tavalla tai toisella ovat lainsäädäntöä lähellä. Mainitut tunnusmerkit erottavat lainsäädännön oikeuskäytännöstä ja tavanomaisesta oikeudesta. Oikeuskäytännöllä tarkoitetaan ensisijaisesti ylimpien tuomioistuinten päätöksiä. Romaanis-germaanisessa oikeusjärjestelmässä tuomioistuimet eivät ratkaisutoiminnassaan ole sidottuja ylimpien tuomioistuinten aiemmin antamiin ennakkopäätöksiin eli prejudikaatteihin, mutta käytännössä niillä on kuitenkin merkittävä asema oikeuslähteenä ja oikeusohjeiden antajana. Lainsäädännön määrittely myös selkiyttää lainsäädännön ja tavanomaisen oikeuden välistä rajaa. Tavanomaisella oikeudella tarkoitetaan nykyään lähinnä sellaisia eri ammattialoilla tai liike-elämässä vakiintuneita sääntöjä, jotka hyväksytään säädetyin oikeuden veroisiksi säännöksiksi. Käytännössä hyväksyntä ilmenee niin, että tuomioistuimen ratkaisussa tai lakien esitoissa nimenomaisesti viitataan kyseisiin sääntöihin. Esimerkiksi mainonnan kansainväliset perussäännöt ja kauppatavat liike-elämän sopimussuhteissa voivat olla tällaisia hyväksytyjä sääntöjä. Tavanomaisena oikeutena voimassa olevat säännöt lukeutuvat myös oikeuslähteisiin. (Tala 2008, 6; Karttunen ym. 2009, 32.)

3.3 Miksi lakeja laaditaan – lainsäädännön yleiset tehtävät

Lainsäädäntöä tarkastellessa on hyvä pohtia mihin eri tehtäviin lainsäädäntöä oikein käytetään. Kun tehtävät tiedetään, on helpompi ymmärtää miksi lainsäädä-

däntöä laaditaan ja sovelletaan sekä mitä vaikutuksia se saa aikaan. (Tala 2008, 18.) Lainsäädännöllä vahvistetaan ja varmistetaan vallitsevia odotuksia siitä, kuinka yhteiskunnan eri jäsenet ja toimijat sekä viranomaiset käyttäytyvät. Lainsäädäntö siis luo vakautta ja ennustettavuutta sekä synnyttää tietynlaista turvallisuuden tunnetta, koska kansalaiset voivat ennakoida miten eri tilanteissa toimitaan ja mitkä ovat toiminnan seuraukset. Vakaus ja ennustettavuus myös luovat pohjaa luottamuksen vahvistumiselle oikeussubjektien välisissä suhteissa. Luottamus, vakaus ja ennustettavuus myös mahdollistavat tulevaisuuden suunnittelun pitkälläkin aikavälillä. (Tala 2008, 19.)

Lainsäädännöllä on myös ohjaustehtävä. Lainsäädännön avulla pyritään ohjaamaan yksilöiden ja muiden oikeussubjektien toimintaa lainlaatijan tarkoittamalla tavalla. Sääntely ei vain pyri vahvistamaan ja varmistamaan vallitsevia olosuhteita vaan myös muuttamaan niitä. Yksi lainsäädännön keskeisistä tehtävistä on myös vaikuttaa siihen, miten julkista valtaa käytetään. Päähuomio on tavallisesti ollut valtiollisen vallankäytön sääntelyssä, mutta nykyisin yhä tärkeämmäksi on tullut kansainvälisten organisaatioiden, esimerkiksi Euroopan unionin, käyttämä julkinen valta. Perinteinen kulmakivi on ollut se, että julkisen vallankäytön on perustuttava lakiin. Yksityistä oikeussubjektia on suojattu mieltävaltaista, sattumanvaraista ja perusteetonta julkista vallankäyttöä vastaan. (Tala 2008, 19–20.)

Lainsäädäntö tarjoaa myös keinoja, joilla luodaan järjestystä ja yhteiskuntarauhaa, estetään oman käden oikeuden käyttöä ja tasapainotetaan kilpailevien tahojen intressikamppailua ja kiistoja. Lisäksi lainsäädännön tehtävänä on aikaansaada hyväksyntää, joka kohdistuu niin yhteiskunta- ja oikeusjärjestelmään kuin erilaisiin julkisiin toimielimiin kuten lainsäätäjään tai tuomioistuimiinkin. (Tala 2008, 20–21.) Talan (2008, 21) mukaan lainsäädäntö siis toimii säilyttävänä, järjestävänä, vakautta, ennustettavuutta ja oikeusvarmuutta luovana sekä ristiriitoja ratkovana ja olosuhteita ja ihmisten toimintatapoja muuttavana ja uudistavana tekijänä.

Lainsäädännöllä pyritään siis esimerkiksi estämään ei-toivottuja toimintatapoja ja käyttäytymismuotoja säätämällä ne rangaistaviksi. Rangaistusuhan suuruus

luokittelee näitä toimintatapoja sen mukaan kuinka kielteisinä niitä pidetään, eli mitä kielteisempi toimintatapa, sitä ankarampi rangaistus. Rangaistuksia ja sanktioita sisältyy toki muuhunkin lainsäädäntöön, mutta rikosoikeudellinen lainsäädäntö on mekanismin selvin esimerkki. Olennaista esimerkiksi rikoslain sääntelyn teholle on myös se, miten lainsäädäntöä toteuttavat viranomaiset kuten poliisi ja tuomioistuimet, suhtautuvat toimintaan. (Tala 2008, 25.)

Estämisen lisäksi lainsäädäntö pyrkii myös ohjaamaan hyväksytyjä toimintoja. Huomattava osa yritystoimintaa ohjaavasta lainsäädännöstä kuuluu tähän ryhmään, esimerkkeinä vaikkapa ympäristölainsäädäntö, kuluttajansuojalainsäädäntö ja elintarvikelainsäädäntö. Lainsäätäjää pitää hyväksyttävänä sitä toimintaa, johon sääntely kohdistuu, mutta kuitenkin tästä huolimatta lainsäätäjää pyrkii myös ohjaamaan toiminnan harjoittamista ja esimerkiksi sen sisältöä, tuotteiden laatua tai työolosuhteita. (Tala 2008, 25.)

3.4 Lainsäätäminen Suomessa

Lakien säätäminen on valtiovallan tehtävä. Suvereenilla valtiolla tarkoitetaan valtiota, jolla on oma ihmisten asuttama alue ja jossa valtion omat elimet käyttävät ylintä valtaa. Suomessa lainsäädäntövalta on määritelty perustuslain (11.6.1999/731) 1 luvun 3 §:ssä, jonka mukaan ”Lainsäädäntövaltaa käyttää eduskunta, joka päättää myös valtiontaloudesta.”

Perustuslain (11.6.1999/731) 6 luku käsittelee lainsäädäntöä ja siinä on tarkoin määritelty lainsäädäntötyön kulku Suomessa aina lainsäädäntöaloitteesta lain julkaisemiseen ja voimaantuloon saakka. Lainsäädäntöhankkeen valmistelu varsinkin merkittävässä uudistuksissa alkaa työryhmä- tai komiteatyöskentelyllä, jossa selvitetään lainsäädäntöuudistuksen tarvetta ja vaikutuksia. Lisäksi yleensä kuullaan niitä tahoja, joihin suunnitellulla lainsäädännöllä on vaikutuksia. Työskentelyn tulokset kirjataan mietintöön jonka pohjalta ministeriö, jonka toimialaan valmisteilla oleva lakiehdotus kuuluu, valmistelee hallituksen esityksen. Esitys koostuu yleis- ja yksityiskohtaisista perusteluista sekä varsinaisesta lakiehdotuksesta. Yleisperusteluissa käsitellään lakiehdotuksen aihealueen nykytilaa, kansainvälistä kehitystä sekä esityksen tavoitteita ja vaikutuksia, kun taas

yksityiskohtaiset perustelut sisältävät ehdotetun lain pykäläkohtaiset perustelut. Hallituksen esityksiä, komitean mietintöjä ja muuta lainvalmistelun aikana syntyntä aineistoa kutsutaan lain esitöiksi tai lainvalmisteluasiakirjoiksi. (Karttunen ym. 2009, 27.)

Lakiehdotus tulee eduskunnan käsiteltäväksi hallituksen esityksenä tai kansanedustajan tekemän lakialoitteen pohjalta. Kansanedustajien tekemiä lakialoitteita valmistuu vuosittain noin 150–200, kun taas hallitus antaa eduskunnalle vuosittain noin 220–300 esitystä. Valtaosa voimaan tulevista lakimuutoksista tai kokonaan uusista laeista pohjautuu hallituksen esityksiin, kansanedustajien lakialoitteista vain muutama etenee lopulta laiksi asti. (Eduskunta b [viitattu 19.2.2010].)

Lakiehdotuksen esittely eduskunnassa alkaa niin kutsutulla lähetekeskustelulla. Tässä täysistunnon keskustelussa ei vielä tehdä lain sisältöä koskevia päätöksiä vaan keskustelu antaa eväitä valiokunnalle. Täysistuntokeskustelun päätteeksi tehdään päätös esityksen lähettämisestä valiokuntaan. Eduskunnassa on 15 pysyvää erikoisvaliokuntaa sekä suuri valiokunta, joka käsittelee erityisesti EU-asioita. Valiokuntakäsittely alkaa mahdollisimman pian ja se kestää useimmiten kuukauden tai kaksi. Kiireellinen asia tosin voidaan käsitellä muutamassa päivässäkin, kun taas suurten lainsäädäntöhankkeiden käsittely voi kestää jopa useita vuosia. (Karttunen ym. 2009, 27–28; Eduskunta a [viitattu 19.2.2010]; Eduskunta b [viitattu 19.2.2010].)

Valiokuntakäsittelyn jälkeen lakiehdotus palaa täysistuntokäsittelyyn, joka on kaksiosainen. Ensimmäistä käsittelyä sanotaan myös palautekeskusteluksi. Ennen valiokuntakäsittelyä hallituksen esitystä voidaan täydentää tai se voidaan peruuttaa, mutta valiokuntakäsittelyn jälkeen täydentävää esitystä ei enää voida antaa. Merkittävien lainsäädäntöhankkeiden ollessa kyseessä valiokunnan puheenjohtaja esittelee valiokunnan mietinnön ensimmäisessä käsittelyssä, jonka jälkeen käydään yleiskeskustelu. Yleiskeskustelun jälkeen päätetään lakiehdotuksen sisällöstä yksityiskohtaisessa käsittelyssä. Oppositio puolueen kansanedustajat tekevät usein muutosehdotuksia lakiesitykseen. Ensimmäisessä käsittelyssä eduskunnan on mahdollista lähettää lakiehdotus suuren valiokunnan

käsiteltäväksi, mutta se on hyvin harvinaista. (Karttunen ym. 2009, 27–28; Eduskunta b [viitattu 19.2.2010].)

Lakiehdotuksen toinen käsittely voi alkaa aikaisintaan kolmantena päivänä ensimmäisen käsittelyn päättymisestä. Toisessa käsittelyssä ei enää puututa lakiesityksen sisältöön, vaan silloin päätetään ainoastaan lain hyväksymisestä tai hylkäämisestä. Tavallisen lain hyväksymiseen tai hylkäämiseen riittää yksinkertainen enemmistö annetuista äänistä. Mikäli lakiehdotus koskee perustuslain säätämistä, muuttamista tai kumoamista, noudatetaan niin kutsuttua perustuslain säätämisjärjestystä. Silloin perustuslakia koskeva ehdotus hyväksytään ensin lain toisessa käsittelyssä yksinkertaisella enemmistöllä ja lakiehdotus jätetään lepäämään seuraavien vaalien jälkeen pidettäviin valtiopäiviin. Eduskunta jatkaa vaalien jälkeen lepäämään jätetyn lakiehdotuksen käsittelyä ja sen pitää hyväksyä ehdotus asiasisällöltään muuttumattomana kahden kolmasosan (2/3) enemmistöllä annetuista äänistä. Mikäli perustuslakia koskeva ehdotus julistetaan kiireelliseksi viiden kuudesosan (5/6) enemmistöllä, sitä ei jätetä lepäämään vaalien yli vaan ehdotus voidaan hyväksyä samoilla valtiopäivillä vähintään kahden kolmasosan (2/3) enemmistöllä. (Karttunen ym. 2009, 28; Eduskunta b [viitattu 19.2.2010].)

Kun eduskunta on hyväksynyt lain, se laatii vastauksen, joka sisältää hyväksytyn lakitekstin sekä eduskunnan muut asiassa mahdollisesti tekemät päätökset. Puhemiehen ja pääsihteerin allekirjoitettua asiakirjan se toimitetaan tasavallan presidentille lain vahvistamista varten. Tasavallan presidentin vahvistettua lain se julkaistaan Suomen säädöskokoelmassa. Presidentillä on oikeus jättää laki vahvistamatta: tällöin laki palautetaan eduskunnalle uudelleen käsiteltäväksi ja laki on hyväksyttävä asiasisällöltään muuttumattomana tai hylättävä kokonaan. Jos eduskunta hyväksyy lain uudelleen, se tulee voimaan ilman tasavallan presidentin vahvistamista, jos taas eduskunta ei hyväksy lakia, se raukeaa. Tavanomaisten lakiasioiden käsittely kestää useimmiten 2–4 kuukautta, mutta suurten lainsäädäntöhankkeiden käsittely voi kestää useita vuosiakin. Vaalikauden päättyessä käsittelemättä olevat hallituksen esitykset ja lakialoitteet raukeavat. (Eduskunta b [viitattu 19.2.2010].)

4 RIKOSLAKI, RIKOS JA RANGAISTUS

4.1 Rikoslaki historiasta nykypäivään

Suomen rikoslaki kuuluu Euroopan kaikkein vanhimpiin rikoslakeihin. Rikoslaki julkaistiin asetuskokoelmassa 19.12.1889, mutta se tuli voimaan vasta ensimmäinen huhtikuuta vuonna 1894. Lailla kumottiin vuoden 1734 lain rikosoikeudelliset säännökset. Lain myötä rangaistusjärjestelmä muuttui ja esimerkiksi häpeärangaistukset korvattiin suurimmaksi osaksi sakko- ja vankeusrangaistuksilla. Sovitusajatus yhdessä yleisestävyystavoitteen kanssa oli laille tyypillistä ja kriminaalipoliittisesti lakia on luonnehdittu klassisen koulukunnan tuotteeksi. Alun perin rikoslaki jakaantui yleiseen ja erityiseen osaan, ja lain perusrakenne on säilynyt aina tähän päivään asti. (Koskinen 2008, 18.)

Reilusti yli satavuotias laki kaipaa tietysti päivitystä vastatakseen nykypäivän vaatimuksia. Vuosien saatossa rikoslainsäädäntöä on jatkuvasti uudistettu osittaisuudistuksin. Ne ovat koskeneet niin itse rikoslakia kuin sen ulkopuolista erityislainsäädäntöäkin. Muutoksia on tehty lähes kaikkiin rikoslain lukuihin ja yksittäisten säännösten lisäksi kokonaisia lukuja on kumottu, uudelleenkirjoitettu ja lisätty. Erityislainsäädännön puolella tapahtunut kehitys etenkin seuraamusjärjestelmän ja rikosoikeuden erityisen osan osalta on muuttanut tuntuvasti koko rikosoikeuden kuvaa. (Koskinen 2008, 19.)

Seuraamusjärjestelmää on kehitetty vaihteittain osittaisuudistuksilla. Aikanaan korostettiin yleisestävyyttä ja oikeudenmukaisuusperiaatetta, ja yleisenä tavoitteena ollut vankeusrangaistusten käytön rajoittamista voidaankin pääsääntöisesti pitää onnistuneena. Sen sijaan eri rikosten lajeja koskevien säännösten osittainen uudistaminen johti hienoiseen sekavuuteen: eri aikoina toteutetut uudistukset heijastelivat erilaisia tavoitteita ja tarpeita. Säännösten lakitekninen asu vaihteli eivätkä rangaistusuhat suhteessa toisiinsa enää vastanneet nykyisiä arvostuksia. Eri rikoksia koskevista säännöksistä olisi ollut hankala rakentaa yhteneväistä ja ajantasaista kokonaisuutta vain osittaisuudistusten avulla, joten

rikoslain kokonaisuudistuksen käynnistäminen sai alkunsa. (Koskinen 2008, 20.)

Ensimmäinen rikoslain kokonaisuudistusta käsittelevä hanke aloitettiin jo itsenäisen Suomen ensimmäisinä vuosina ja ehdotus uudeksi rikoslaiksi valmistui jo 1920-luvun alkupuolella. Vaikka ehdotus ei johtanutkaan laajempaan lakiuudistukseen, osia siitä toteutettiin pienempinä osauudistuksina. Seuraavan kerran kokonaisuudistus oli esillä 1950-luvulla jolloin asetettiin rikoslakikomitea. Komitea laati joitakin rikoslain osia koskevia uudistusehdotuksia, mutta työ ei kuitenkaan johtanut kokonaisuudistukseen ja komitea lakkautettiin vuonna 1965. Viimeisin ja jo lähellä päätösvaihetta oleva rikoslainsäädännön kokonaisuudistustyö on käynnistynyt keväällä 1972. Hajanaisen rikoslain epäkohtien korjaamisen katsottiin olevan mahdollista vain kokonaisuudistuksen avulla, joten rikosoikeuskomiteaksi nimetty ryhmä sai tehtäväkseen rikoslainsäädännön kokonaisvaltaisen uudistuksen valmistelun. (Koskinen 2008, 21–22.)

Keväällä vuonna 1980 otettiin seuraava askel kohti kokonaisuudistusta. Oikeusministeriöön asetettiin laaja projektiorganisaatio laatimaan konkreettiset lakiehdotukset rikosoikeuskomitean mietinnön ja siitä saatujen lausuntojen pohjalta. Kolme vuotta myöhemmin toimeksiantoa tarkistettaessa päädyttiin siihen, että kokonaisuudistusta ei toteutettaisi yhdellä kertaa vaan tarkoituksenmukaisina osapaketteina. Ensimmäinen laaja uudistuspaketti, uudistuksen I-vaihe, tuli voimaan vuoden 1991 alusta. Tuolloin mukana oli noin kolmannes rikoslain erityisestä osasta sekä lukuisia erityislakien muutoksia. Nämä ensimmäisen vaiheen uudistukset koskivat ennen kaikkea omaisuus-, vaihdanta- ja talousrikoksia. (Koskinen 2008, 22.)

Toinen laaja kokonaisuudistuksen osapaketti käsitti niin ikään kolmanneksen rikoslain erityisestä osasta sekä muutoksia yli puoleentoistasataan muuhun lakiin. Kokonaisuudistuksen II-vaihe tuli voimaan syyskuussa vuonna 1995. Tässä vaiheessa uudistuksessa oli mukana henkeen ja terveyteen kohdistuvat rikokset sekä uusina lukukokonaisuuksina muun muassa työ- ja ympäristörikokset. Kolmannen osapaketin säännökset tulivat voimaan vuoden 1999 alusta ja tämän paketin uudistukset koskivat oikeudenkäyttöä, viranomaisia ja yleistä

järjestystä vastaan tehtyjä rikoksia sekä seksuaalirikoksia. Kolmen laajan pake-
tin lisäksi rikoslakiprojekti valmisti useita suppeampia lain erityisen osan uu-
distuksia. Keväällä 1999 uudistustyön katsottiin edenneen jo niin pitkälle, ettei
erilliselle projektiorganisaatiolle ollut enää tarvetta. Liki kolmekymmentä vuotta
työskennellyt projekti purettiin, joskaan itse uudistustyö ei ollut vielääkään pääte-
pisteessään. (Koskinen 2008, 22–23.)

Rikoslakiprojektin loppuvaiheessa työn painopiste oli ollut rikosoikeudellisen
vastuun yleisissä edellytyksissä eli niin kutsutuissa rikoslain yleisissä opeissa
sekä seuraamusjärjestelmään liittyvissä kysymyksissä. Merkittävä rikoslain ylei-
siä oppeja koskevien sääntöjen uudistus tuli voimaan vuoden 2004 alussa. Ri-
koslakiprojektin purkamisen jälkeen kokonaisuudistuksen jäljellä olevia osia on
viimeistely oikeusministeriössä normaalina lainvalmistelutyönä ja uudistukset
ovat koskeneet niin seuraamusjärjestelmää kuin esimerkiksi vankeusrangais-
tuksiakin, joita koskeva laaja uudistus tuli voimaan syksyllä 2006. (Koskinen
2008, 23–24.)

Nyt oikeusministeriö viimeistelee rikoslain kokonaisuudistuksen loppuunsaatta-
mista. Ministeriö on asettanut selvitysmiehen helmikuussa 2007 ja arviomuiston
on tarkoitus valmistua vuoden 2010 aikana. Työn tarkoituksena on vielä kerran
käydä läpi koko uudistettu lainsäädäntö, jotta lopputuloksena olisi lakiteknisesti
uusi, rakenteeltaan johdonmukainen sekä kirjoitusasultaan yhdenmukainen ri-
koslaki. Lopulta kokonaan uudistettu rikoslaki on määrä julkaista säädösko-
kelmassa. (Koskinen 2008, 24; Oikeusministeriö 2010 [viitattu 22.3.2010].)

4.2 Rikos, rikoksen rakenne ja tunnusmerkistön mukaisuus

Rikos on rangaistava ihmisteko (Frände 2005, 8). Frände toteaa, että perintei-
sen oppikirjakäsityksen mukaan rikoksen edellytykset jaetaan kolmeen suureen
ryhmään: tunnusmerkistön mukaisuuteen, oikeudenvastaisuuteen ja syyllisyy-
teen. Tämä on myös vastuuedellytysten tutkimusjärjestys, ensin tutkitaan tun-
nusmerkistön mukaisuus, sitten oikeudenvastaisuus ja lopuksi syyllisyys.

Rikosoikeudessa voidaan erottaa yleinen ja erityinen tunnusmerkistö. Yleinen tunnusmerkistö tarkoittaa sellaisia ainesosia, jotka kuuluvat jokaiseen rikokseen. Koskisen (2008, 30) mukaan suunnilleen samaa tarkoittaen voidaan puhua rikoksen yleisestä rakenteesta. Erityinen tunnusmerkistö taas kuvaa eri rikosten lajeja. (Koskinen 2008, 30.)

Koskinen (2008, 30–31) toteaa, ettei rikoksen yleistä tunnusmerkistöä ole vuosien saatossa onnistuttu määrittelemään täysin yksiselitteisesti. Hänen mukaansa useimmat hyväksynevät luonnehdinnan, jonka mukaan ”rikos on tunnusmerkistön mukaisesti oikeudenvastainen, syyllisyyttä osoittava teko”. Usein rikoksen rakenne voidaan jaotella objektiiviseen (tunnusmerkistön mukaisuus ja oikeudenvastaisuus) ja subjektiiviseen (syyllisyys) puoleen, mutta tämäkään jako ei ole ongelmaton (Koskinen 2008, 31).

Rikoslakia uudistettaessa ei haluttu sitoutua mihinkään nimenomaiseen rakennemalliin, vaan tavoitteena oli systeeminutraalius. Rikoslain lukujaotus ei siten perustu näiden kolmen perusainesosan eli tunnusmerkistön mukaisuuden, oikeudenvastaisuuden ja syyllisyyden välille, vaan laissa erotellaan käytännöllisemmin rikosoikeudellisen vastuun yleiset edellytykset (rikoslaki 3 luku) sekä vastuuvapausperusteet (rikoslaki 4 luku). Kummassakin luvussa on säännöksiä, jotka edellä mainitun kolmiosaisen perusainesosarakenneopin kannalta kuuluisivat eri tasoille. (Koskinen 2008, 31.)

Rikoksen tekotapa voidaan kuvata tunnusmerkistössä yleisluonteisesti tai yksityiskohtaisesti. Rikosoikeudellisen vastuun keskeinen edellytys on tunnusmerkistön mukaisuus, ja jo laillisuus- eli legaliteettiperiaate edellyttää, että rangaistavan vääryyden muodot on tyhjentävästi lueteltu rikostunnusmerkistöissä. Lisäksi rikoslain ulkopuolisessa erityislainsäädännössä käytetään runsaasti eriasteisia niin kutsuttuja blankorangaistussäännöksiä eli avoimia rangaistussäännöksiä. Erityislain loppuun on saatettu ottaa rangaistussäännös, joka koskee sitä, joka *rikkoo tätä lakia tai sen nojalla annettuja säännöksiä tai määräyksiä*. Tällöin rikoksen tunnusmerkistö ilmenee vasta muun kuin itse rangaistusuhan sisältävän säännöksen perusteella. Blankotekniikka on siis helposti ristiriidassa rikoslain täsmällisyysvaatimuksen kanssa. (Koskinen 2008, 33–34.)

Lisäksi rikoksen perustunnusmerkistöä täydentävät monesti rikoksen porrastetut, teon törkeysastetta ilmentävät tekomuodot. Rikoksesta voi perusmuotoisen teon lisäksi olla lievä ja/tai törkeä tekomuoto, joihin vastaavasti liittyvät perusrangaistusasteikkoa lievemmat ja ankarammat rangaistukset. Esimerkiksi varkauden (rikoslaki 28 luku 1–3 §) tekemuotoja ovat näpistys, varkaus ja törkeä varkaus. (Koskinen 2008, 38.)

4.3 Rikosoikeudellinen laillisuusperiaate ja sen osaperiaatteet

Rikoksiksi voidaan katsoa vain ne teot, jotka on laissa nimenomaan säädetty rangaistaviksi. Latinankielinen ilmaus *nullum crimen (sine lege), nulla poena sine lege* eli ”ei rikosta – ei rangaistusta ilman lakia” sisältää nämä laillisuus- eli legaliteettiperiaatteen peruskiellot. Aikaisemmin laillisuusperiaatetta ei ollut kirjattuna rikoslakiin vaan se oli pitkään voimassa tavanomaisoikeudellisena sääntönä. 1990-luvulla rikosoikeudellinen laillisuusperiaate oli kirjattu silloiseen hallitusmuotoon ja nyt vastaavansisältöinen säännös on kirjattuna perustuslakiin. Vuonna 2004 voimaan tulleiden rikosoikeuden yleisten oppien uudistuksen yhteydessä myös rikoslakiin kirjattiin laillisuusperiaatetta koskeva säännös. Rikosoikeudessa oikeuslähdemerkitystä on myös vakiintuneella oikeuskäytännöllä, oikeuskirjallisuudella sekä lain esitöillä, mutta legaliteettiperiaate korostaa aivan erityisesti nimenomaan kirjoitetun lain asemaa rikosoikeuden peruslähteenä. (Laakso 2006, 18; Koskinen 2008, 14, 17.)

Suomen perustuslaki (11.6.1999/731) 2 luku 8 §

Rikosoikeudellinen laillisuusperiaate

Ketään ei saa pitää syyllisenä rikokseen eikä tuomita rangaistukseen sellaisen teon perusteella, jota ei tekohetkellä ole laissa säädetty rangaistavaksi. Rikoksesta ei saa tuomita ankarampaa rangaistusta kuin tekohetkellä on laissa säädetty.

Rikoslaki (19.12.1889/39) 3 luku 1 §

Laillisuusperiaate

Rikokseen syylliseksi saa katsoa vain sellaisen teon perusteella, joka tekohetkellä on laissa nimenomaan säädetty rangaistavaksi.

Rangaistuksen ja muun rikosoikeudellisen seuraamuksen on perustuttava lakiin.

Vaikka perustuslain säännös esittää asian negaation kautta (vertaa 'ei saa pitää syyllisenä' ja 'syylliseksi saa katsoa vain'), molempien lakien säännökset ovat yksiselitteisiä: rikokseen syyllisenä saa pitää vain sellaisen teon perusteella, joka nimenomaisesti on laissa säädetty rangaistavaksi.

Laillisuusperiaate ilmenee tietysti kaikilla oikeudenaloilla mutta tiukinta sen toteutus on rikosoikeudessa. On myös huomattava, että laillisuusperiaate pätee vain silloin, kun toimitaan syytetyn vahingoksi. Tarkemmin jaoteltuna laillisuusperiaate voidaan jakaa neljäksi osaperiaatteenksi eli ikään kuin säännöiksi, jotka kohdistuvat osin lainkäyttäjään ja osin lainsäätäjään. (Frände 2005, 31; Koskinen 2008, 14.)

Ensimmäiseksi osaperiaatteenksi voidaan katsoa lakisidonnaisuuden vaatimus eli niin kutsuttu *praeter legem* -kielto. Teon katsominen rikokseksi sekä seuraamuksen määrittämisen on aina perustuttava kirjoitettuun lakiin, lainkäyttäjä ei saa itse luoda rikoksia tai rangaistuksia. Rangaistuksen saadakseen tekijän on siis täytynyt tehdä rangaistavaksi säädetty teko: rangaistusvastuun perustaminen tekoon, jota lakiteksti ei sisällä, on kielletty. *Praeter legem* -kielto myös pakottaa tuomioistuimet pitäytymään niissä rangaistustilanteissa ja -määrissä, jotka rangaistussäännöksissä ilmaistaan. Lakiteksti on ainoa oikeuslähde johon rikosoikeudellinen vastuu saadaan perustaa, lakiin tukeutumaton tavanomainen oikeus siis suljetaan pois. (Frände 2005, 34–35; Koskinen 2008, 14.)

Toisena laillisuusperiaatteen osaperiaatteenä voidaan pitää *epätäsmällisen rikoslain kieltoa*. Se estää lainsäätäjää säätämästä liian laajoja ja epäselviä kriminalisointeja. Rikoslailta edellytetään tarkkarajaisuutta ja tietynlaista selvyyttä. Fränden (2005, 41) mukaan epätäsmällisyyskiellon noudattamisen kontrollointi on erittäin vaikeaa. Kiellon noudattaminen jää lainsäätäjän omien kontrollimekanismien varaan sillä Suomessa ei ole elintä, joka voisi jälkikäteen tutkia rangaistussäännösten riittävää selvyyttä ja täsmällisyyttä. (Frände 2005, 40; Laakso 2006, 40.)

Taannehtivan rikoslain kieltoa eli *retroaktiivisuuskieltoa* voidaan pitää laillisuusperiaatteen tärkeimpänä ja perustavimpana sääntönä. Kiellettyjä ovat kaikki uuskriminalisoinnin muodot jotka on tarkoitettu sovellettaviksi ajassa taaksepäin. Lisäksi taannehtivuuskielto kattaa myös tilanteet joissa lainsäätäjä taannehtivasti ankaroittaisi jo olemassa olevaa rangaistusuhkaa tai rangaistuslajia taikka pidentää vanhentumisaikaa. (Frände 2005, 46; Laakso 2006, 38.) Rikoslain (19.12.1889/39) 3 luvun 2 §:n mukaan rikokseen sovelletaan sitä lakia joka oli voimassa silloin kun rikos tehtiin. Saman pykälän mukaan, niin kutsutun lievemmän lain periaatteen mukaisesti, mikäli rikosta tuomittaessa on voimassa toinen laki kuin rikosta tehtäessä, sovelletaan sitä lakia jonka soveltaminen johtaa lievempään lopputulokseen.

Lopuksi listaan voidaan vielä lisätä *analogiakielto* syytetyn vahingoksi. Analogiakiellon perustana on idea, jonka mukaan lakiteksti on voitava ymmärtää ja tulkita normaalikielen tuntemuksen perusteella (Frände 2005, 54). Laakson (2006, 42–43) mukaan analogiakielto velvoittaa lainsoveltajaa pysymään lain sanamuodon puitteissa rangaistavuuden alaa tulkitessaan. Sanamuodon rajojen määrittäminen onkin analogiakiellon ydinkysymys. Kirjoitettu laki on kuitenkin tulkinnanvarainen aivan kuten kieli yleisestikin, joten lainsäätäjän onkin liki mahdotonta luoda täysin tyhjentävää ja lopullista normistoa. Voidaan siis sanoa, että lainanalogia on tietyn säännöksen soveltamista tapaukseen joka ei mahdu lain sanamuodon rajoihin, mutta on muuten täysin rinnastettavissa säännöksessä tarkoitettuihin tilanteisiin. (Laakso 2006, 48.)

4.4 Rikostyyppien jaottelua

Koskinen (2008, 35–38) jaottelee rikokset kolmeen eri ryhmään: teko- ja seurausrikoksiin, tekemis- ja laiminlyöntirikoksiin sekä loukkaamis- ja vaarantamisrikoksiin. Koskisen mukaan jaottelu on kuitenkin kiistanalainen.

Teko- ja seurausrikoksissa erottelu perustuu siihen, että toisissa rikoksen tunnusmerkistöissä itse teko ja menettely sellaisenaan on kriminalisoitu, toisissa tunnusmerkistöissä puolestaan on mainittu itse teosta erillinen ulkoinen seuraus jonka syntymistä tunnusmerkistön toteutuminen nimenomaan edellyttää. Tun-

nusmerkistön mukaisen seurauksen tulee myös olla syy-yhteydessä tekijän toimintaan. Seurausrikoksiin liittyy ongelmia sellaisten säännösten soveltamisessa, joiden osalta on voitava sanoa, missä ja/tai milloin rikos katsotaan tehdyksi. (Koskinen 2008, 35.)

Tekemis- ja laiminlyöntirikoksissa kysymykseen tulee niin aktiivinen tekeminen kuin passiivisuus eli laiminlyöntikin. Yleensä aktiivisella tekemisellä toteutettu tekemisrikos nähdään rikoksen perustyyppinä mutta joissakin rikoksen tunnusmerkistöissä puhdas passiivisuus eli laiminlyönti on kriminalisoitu, esimerkkinä vaikka pelastustoimen laiminlyönti (rikoslaki 21:15). Asiaan sen tarkemmin syventymättä laiminlyöntirikokset voidaan vielä jakaa varsinaisiin ja epävarsinaisiin laiminlyöntirikoksiin. (Koskinen 2008, 36.)

Eräs tunnusmerkistön perinteinen tyyppi on myös loukkaamisrikos, jossa tunnusmerkistön toteutuminen edellyttää konkreettista oikeushyvän loukkausta ja vahinkoseurausta. Rikosoikeus tähtää oikeushyvien suojeluun ja vaarantamisrikoksilla rakennetaan ikään kuin suojamuuri oikeushyvien ympärille. Vaarantamisrikokset voidaan vielä jaotella konkreettista ja abstraktista vaaraa edellyttäviin rikoksiin. Konkreettisessa vaarassa vahinkoseurauksen vaaran on todella oltava käsillä, kun taas abstraktista vaaraa edellyttävissä rikoksissa ei edellytetä näyttöä todellisesta vaaratilanteesta. Lain tunnusmerkistössä puhutaan usein menettelystä, joka *on omiaan aiheuttamaan* vaaraa tai vahinkoa. (Koskinen 2008, 37–38.) Koskinen (2008, 38) myös huomauttaa, ettei tällaisiin säännöksiin liittyviä tulkintaongelmia ole syytä aliarvioida.

Vaarantamisrikosten ryhmään kuuluviksi mainitaan usein myös ”oletetulle tai presumoidulle vaaralle” rakentuvat rikokset. Niissä ei edellytä minkäänlaista tapauskohtaista vaarallisuuden arviointia vaan kriminalisoinnin perusteena on menettelytavan oletettu vaarallisuus. (Koskinen 2008, 38.) Tyypillisenä esimerkkinä tästä Koskinen mainitsee tavallisen rattijuopumuksen (rikoslaki 23 luku 3 §) jonka rangaistavuus on kytketty kiinteään promillerajaan tai uloshengitysilman alkoholipitoisuusrajaan.

4.5 Esimerkkejä rikosten teonkuvista

4.5.1 Omaisuusrikoksia

Varkaus on omaisuusrikos, joka puolestaan voidaan luokitella varallisuusrikokseksi. Rikoslaki ei kuitenkaan käytä varallisuusrikoksen käsitettä. Varallisuusrikoksia koskevilla säännöksillä suojataan omistus- ja hallintaoikeutta sekä omaisuuden vaihdantaa yleisesti. (Koskinen 2008, 136.)

Rikoslain (19.12.1889/39) 28 luvun 1 §:n mukaan varkauden teonkuva määritellään seuraavasti: ”Joka anastaa toisen hallusta irtainta omaisuutta, on tuomittava varkaudesta sakkoon tai vankeuteen enintään yhdeksi vuodeksi kuudeksi kuukaudeksi. Yritys on rangaistava.” Varkauden teon asteet ovat näpistys, varkaus ja törkeä varkaus. Teonkuvassa mainittu irtain omaisuus voi olla esimerkiksi tavara tai rahaa.

Kavalluksessa tekijä anastaa omassa hallussaan olevia toisen henkilön varoja tai muuta irtainta omaisuutta. Kavallus on kyseessä myös silloin, kun joku anastaa löytämiään tai erehdyksen kautta haltuunsa saamiaan varoja tai muuta irtainta omaisuutta. Teon erittely varkaudeksi tai kavallukseksi riippuu siitä, onko anastettu omaisuus ollut tekijän hallinnassa vai ei. Kavalluksesta on tavallisen teon lisäksi lievä ja törkeä tekomuoto. (Rikoslaki 19.12.1889/39; Koskinen 2008, 138.)

Luvattomasta käytöstä puolestaan on kyse silloin, kun joku käyttää luvattomasti toisen irtainta omaisuutta. Varkauden ja luvattoman käytön rajanveto ei aina ole selvä. Varkaudessa omaisuus anastetaan, jolloin omaisuus on tarkoitus saada itselle tai toiselle pysyvään ja ulkoiselta olemukseltaan omistusoikeutta vastaavaan omistukseen. Luvaton käyttäminen ei pidetä anastamisena, jos tarkoituksena on vain käyttää omaisuutta rajoitetun ajan. (Koskinen 2008, 138.)

Rikoslain (19.12.1889/39) 32 luvussa käsitellään kätkemis- ja rahanpesurikoksia. Kätkemisrikoksesta on kyse silloin, kun joku kätkee, hankkii, ottaa huostaansa tai välittää toiselta varkaus-, kavallus-, ryöstö-, kiristys-, petos-, kiskonta- tai maksuvälinepetoksella saatua omaisuutta tai muulla tavoin ryhtyy sellaiseen

omaisuuteen. Rangaistus edellyttää kätäjän tietoisuutta siitä, että omaisuus on mainitulla tavalla saatu (Koskinen 2008, 140).

4.5.2 Vaihdamtarikoksia

Rikoslain (19.12.1889/39) 36 luku käsittelee petosta ja muuta epärehellisyyttä. Luvun 1 §:n mukaan petos määritellään seuraavasti:

Joka, hankkiakseen itselleen tai toiselle oikeudetonta taloudellista hyötyä taikka toista vahingoittaakseen, erehdyttämällä tai erehdystä hyväksi käyttämällä saa toisen tekemään tai jättämään tekemättä jotakin ja siten aiheuttaa taloudellista vahinkoa erehtyneelle tai sille, jonka eduista tällä on ollut mahdollisuus määrätä, on tuomittava petoksesta sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.

Petoksesta tuomitaan myös se, joka 1 momentissa mainitussa tarkoituksessa dataa syöttämällä, muuttamalla, tuhoamalla tai poistamalla taikka tietojärjestelmän toimintaan muuten puuttumalla saa aikaan tietojenkäsittelyn lopputuloksen vääristymisen ja siten aiheuttaa toiselle taloudellista vahinkoa.

Yritys on rangaistava.

Petoksen tunnusmerkkejä ovat siis erehdyttäminen tai erehdyksen hyväksi käyttäminen, erehdyksen vallassa tehty määräämistoi mi ja siitä koituva taloudellinen vahinko. Lisäksi edellytetään oikeudettoman taloudellisen hyötymisen tai vahingoittamisen tarkoitusta. Niin sanotussa tietojenkäsittelypetoksessa ei edellytetä ihmisen erehdyttämistä, vaan siinä tekijä petokselle ominaisessa hyötymis- tai vahingoittamistarkoituksessa, tietojenkäsittelylaitteeseen väär iä tietoja syöttämällä tai koneelliseen tietojenkäsittelyyn muuten puuttumalla vääristää tietojenkäsittelyn lopputuloksen ja siten aiheuttaa toiselle taloudellista vahinkoa. Petoksesta on perusmuodon lisäksi lievä ja törkeä tekomuoto. (Koskinen 2008, 140.)

Maksuvälinerikoksista on rikoslaissa kokonaan oma lukunsa, luku 37. Maksuvälinepetos on tietyiltä osin petoksen erityislaji. Maksuvälinepetos on kyseessä silloin, kun joku hankkiakseen itselleen tai toiselle oikeudetonta taloudellista hyötyä käyttää maksuvälinettä ilman sen laillisen haltijan lupaa, lupaan perustuvan oikeutensa ylittäen tai muuten ilman laillista oikeutta, taikka luovuttaa maksuvälineen tai maksuvälinelomakkeet toiselle saattaakseen sen ilman laillista oikeutta käytettäväksi. Myös maksuvälinepetoksesta on lievä ja törkeä tekomuoto. (Rikoslaki 19.12.1889/39.)

Maksuvälinepetoksen voidaan siis sanoa olevan anastusrikoksen sukuinen luvaton käyttö. Anastusrikoksen sukuisessa luvattomassa käytössä tekijänä on ulkopuolinen ja uhrina yleensä maksuvälineen laillinen haltija eli tilinomistaja. Rikos täyttyy jo kun maksuvälinettä käytetään luvattomasti hyötymistarkoituksessa, vahingon syntymistä ei siis edellytetä. Maksuväline voidaan myös esittää itsepalveluautomaatille, fyysisen henkilön erehdyttämistä ei tarvita. (Koskinen 2008, 142.)

Myös maksuvälinepetoksen valmistelu on rikos. Maksuvälinepetoksen valmistelusta on kyse silloin, kun joku maksuvälinepetoksen tekemistä varten valmistaa, tuo maahan, hankkii, vastaanottaa tai pitää hallussaan maksuvälinelomakkeen, taikka valmistaa, tuo maahan, hankkii, vastaanottaa, pitää hallussaan, myy tai luovuttaa erityisesti maksuvälinelomakkeen valmistamiseen soveltuvan välineen tai tarvikkeen taikka erityisesti tietoverkoissa tapahtuvan maksuliikenteeseen soveltuvan tallenteen, ohjelmiston, välineen tai tarvikkeen (Rikoslaki 19.12.1889/39, 37 luku 11 §).

Rikoslaissa maksuvälineellä tarkoitetaan pankki-, maksu- tai luottokorttia, shekkiä tai muuta välinettä taikka tallennetta, jolla voidaan suorittaa maksuja, tilinos-toja tai tilisiirtoja, tai jonka käyttäminen on välttämätön edellytys mainittujen suoritusten tekemiseksi. Maksuvälinelomake puolestaan tarkoittaa painettua maksuvälineeksi täydennettävää lomaketta jota ei pidetä yleisön vapaasti saatavissa, taikka sellaista korttiaihiota, joka erityisesti soveltuu maksuvälineen valmistamiseen. Maksuvälineeseen kohdistuvia säännöksiä sovelletaan myös julkisen valvonnan alaisen luottolaitoksen talletuksesta antamaan vastakirjaan ja muuhun saamistodisteeseen. (Rikoslaki 19.12.1889/39.)

4.5.3 Väärennysrikoksia

Rikoslain (19.12.1889/39) 33 luku sääntelee väärennysrikoksia. Väärennyksestä on tuomittava se, ”joka valmistaa väärän asiakirjan tai muun todistuskappaleen tai väärentää sellaisen käytettäväksi harhauttavana todisteena taikka käyttää väärää tai väärennettyä todistuskappaletta tällaisena todisteena”. Myös yritys on rangaistava. Törkeästä väärennyksestä on kyse esimerkiksi silloin, kun

rikoksentekijä käyttää väärennysrikoksen tekemistä varten hankittua teknistä laitteistoa. Rikoksen on myös oltava kokonaisuutena arvostellen törkeä. Rangaistavuuden edellytyksenä ei ole todistuskappaleen käyttäminen vaan jo pelkkä valmistaminen tai väärentäminen riittää täyttämään rikoksen tunnusmerkistön. (Rikoslaki 19.12.1889/39; Koskinen 2008, 143.)

Väärennysaineiston hallussapito on niin ikään rikos. Väärennysaineiston hallussapidosta on tuomittava se, joka ilman hyväksyttävää syytä vastaanottaa, hankkii, kuljettaa tai pitää hallussaan väärän tai väärennetyn todistuskappaleen tai se, joka valmistaa, vastaanottaa, hankkii, myy, luovuttaa tai pitää hallussaan sellaisen välineen tai tarvikkeen, jota voidaan perustellusti epäillä pääasiallisesti käytettävän väärennysrikosten tekemiseen (Rikoslaki 19.12.1889/39).

Todistuskappaleena laissa pidetään asiakirjaa ja sen näköisjäljennöstä, merkkiä, leimaa, rekisterikilpeä, ääni- ja kuvatallennetta, piirturin, laskimen tai muun vastaavan teknisen laitteen tuottamaa tallennetta sekä automaattiseen tietojenkäsittelyyn soveltuvaa tallennetta, jos sitä käytetään tai voidaan käyttää oikeudellisesti merkityksellisenä todisteena oikeuksista, velvoitteista tai tosiasioista. Todistuskappale on väärä, jos se todisteena käytettäessä on omiaan antamaan erehdyttävän kuvan alkuperästään tai antajansa henkilöllisyydestä. Todistuskappale on väärennetty, jos sen sisältöä on oikeudettomasti muutettu jonkin todistelun kannalta merkityksellisen tiedon osalta. Väärennyssäännöksellä suojattava arvo ei liity todistuskappaleen sisällön totuudellisuuteen vaan itse todistuskappaleen oikeaperäisyyteen. (Rikoslaki 19.12.1889/39; Koskinen 2008, 143.)

Väärennysrikosten yhteydessä esille tulee toisinaan myös rekisterimerkintärikos. Rikoslain (19.12.1889/39) 16 luvun 7 § sääntelee rekisterimerkintärikosta:

Joka

- 1) aiheuttaakseen oikeudellisesti merkityksellisen virheen viranomaisen pitämään yleiseen rekisteriin antaa rekisteriä pitävälle viranomaiselle väärän tiedon tai
- 2) hankkiakseen itselleen tai toiselle hyötyä taikka toista vahingoittaakseen käyttää hyväkseen 1 kohdassa tarkoitetulla tavalla aiheutettua virhettä,

on tuomittava rekisterimerkintärikoksesta sakkoon tai vankeuteen enintään kolmeksi vuodeksi.

Yritys on rangaistava.

Toisen henkilön henkilöllisyyden käytöstä voidaan siis rangaista myös rekisterimerkintärikos -nimikkeeseen alla. Tämä on kuitenkin mahdollista vain sellaisissa tapauksissa, joissa toiselle henkilölle tulee aiheetta väärä merkintä viranomaisen rekisteriin. (Mustikainen 2008 [viitattu 25.1.2009].)

Samassa yhteydessä kannattaa myös huomioida, että rikoslain (19.12.1889/39) 16 luku sääntelee väärän henkilötiedon antamista viranomaiselle. 5 §:n mukaan se, joka erehdyttääkseen viranomaista ilmoittaa nimensä väärin tai antaa muutoin henkilöllisyydestään väärän tai harhaanjohtavan tiedon, taikka sanotussa tarkoituksessa käyttää toisen henkilötodistusta, passia, ajokorttia tai muuta sen kaltaista todistusta, on tuomittava väärän henkilötiedon antamisesta sakkoon tai vankeuteen enintään kuudeksi kuukaudeksi. Näin ollen poliisille väärän nimen kertominen on rangaistavaa mutta esimerkiksi internetissä kuka tahansa voi esiintyä kenenä tahansa lähes ilman rangaistusuhkaa.

4.5.4 Tietoverkkoihin ja viestintään liittyviä rikoksia

Rikoslain (19.12.1889/39) 34 luku käsittelee yleisvaarallisia rikoksia ja sen 9 a § vaaran aiheuttamista tietojenkäsittelylle. Pykälän mukaan on kiellettyä esimerkiksi murtaa tai purkaa tai muutoin levittää tai asettaa saataville sähköisen viestinnän tai tietojärjestelmän suojaus tai toiselle kuuluva salasana, pääsykoodi tai muu vastaava tieto. Vaaran aiheuttamisesta tietojenkäsittelylle voidaan tuomita sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi ellei muualla laissa säädetä ankarampaa tai yhtä ankaraa rangaistusta. Myös tietoverkkorikosvälineen hallussapito on kielletty. 9 b §:n mukaan se, joka aiheuttaakseen haittaa tai vahinkoa tietojenkäsittelylle taikka tieto- tai viestintäjärjestelmän toiminnalle tai turvallisuudelle esimerkiksi pitämällä hallussaan aiemmin mainittua salasanaa, pääsykoodia tai muuta vastaavaa tietoa, on tuomittava tietoverkkorikosvälineen hallussapidosta sakkoon tai vankeuteen enintään kuudeksi kuukaudeksi.

On hyvä, että lainsäätäjä on kiinnittänyt huomiota kasvavaan verkkorikollisuu-
teen kirjaamalla rikoslakiin kohdan, joka käsittelee tietojenkäsittelyyn kohdistu-
vaa haittaa ja vahinkoa. Pykälä on kuitenkin tullut voimaan vasta loppuvuodesta
2007, vaikka itse verkkorikollisuutta on ollut olemassa niin kauan kuin itse tieto-
verkkojakin. Tämä kertonee siitä, että aiemmin verkkorikollisuutta ei ole pidetty
vakavana ja todellisena ongelmana.

Rikoslain (19.12.1889/39) 38 luku käsittelee tieto- ja viestintärikoksia. Rikosni-
mikkeitä ovat muun muassa viestintäsalaisuuden loukkaus, tietomurto, suojaus-
sen purkujärjestelmärikos sekä henkilörekisteririkos. Mitkään näistä nimikkeistä
eivät suoranaisesti kosketa identiteettivarkautta, ei edes henkilörekisteririkos.
Se ei voi tulla sovellettavaksi identiteettivarkauden ”perustapaukseen”, koska
identiteettivaras ei yleensä varasta tietoja henkilörekistereistä vaan hankkii tie-
toja yksittäisiä tiedonmurusia keräämällä ja yhdistämällä.

4.6 Rangaistuksista

Rikosoikeus on raskas ja hankala yhteiskunnallisen sääntelyn keino, ja periaat-
teen tasolla onkin helppo puhua rikosoikeudesta viimeisenä keinona, *ultima ra-
tio*. Siihen tulisi turvautua vasta silloin, kun millään muulla kysymykseen tuleval-
la keinolla ei päästä tavoitteeseen. (Koskinen 2008, 12.)

Fränden (2005, 2) mukaan rangaistukselle voidaan antaa sekä sisällöllinen että
muodollinen määritelmä, ja sisällön kannalta rangaistuksessa ilmenevät ainakin
seuraavat tunnusmerkit:

- 1) rangaistavan oletetaan pitävän rangaistusta jonakin pahana, jota tulee välttää,
- 2) rankaiseminen tapahtuu tietoisesti ja suunnitelmallisesti,
- 3) rangaistusta käyttävillä henkilöillä oletetaan olevan (juridinen) oikeus siihen,
- 4) rangaistuksen ulkoisena syynä on voimassa olevaan oikeuteen kuuluvan nor-
min rikkominen.

Suomen rikosoikeus rakentuu vahvasti tekorikosoikeuden pohjalle eli kri-
minalisoinnit koskevat konkreettisia tekoja tai tekosarjoja. Rikosoikeusjärjestel-
miä tarkastellessa erotetaan usein teko- ja tekijärikosoikeus. Tekorikosoikeu-
dessa rangaistus siis kytketään nimenomaan tekoon tai laiminlyöntiin, kun taas
tekijärikosoikeudessa yksittäinen rikos käsitetään vain oireeksi tekijän yleisestä

asosiaalisuudesta. (Koskinen 2008, 16.) Rangaistusteoriat on perinteisesti jaettu absoluuttisiin ja relatiivisiin rangaistusteorioihin. Absoluuttisissa teorioissa rangaistus on oikeudenmukainen sovitus tapahtuneesta rikoksesta eikä siihen liity tulevaisuuteen kohdistuvia tarkoituksenmukaisuusnäkökohtia, kun taas relatiivisissa teorioissa rangaistuksella nimenomaan tähdätään tulevaisuuteen ja pyritään estämään uusia rikoksia. (Koskinen 2008, 7.)

Kriminaalipolitiikan ensisijainen keino on rikosten ennakkotorjunta, ja rikosoikeusjärjestelmä tähtääkin juuri ennalta ehkäisevään vaikutukseen (Koskinen 2008, 6). Rikosoikeusjärjestelmän perimmäisenä tavoitteena on yleisestävyys (Koskinen 2008, 9). Koskisen (2008, 7) mukaan rangaistuksen yleisestävällä vaikutuksella tarkoitetaan sen vaikutusta muihin kuin rangaistavaan itseensä eli vaikutusta yleisen lainkuuliaisuuden ylläpitämisessä. Fränden (2005, 27) mukaan yleisestävyyden alkuperäinen ajatus pohjautuu rangaistuksen pelottavaan vaikutukseen. Rangaistusuhka saa mahdollisen tekijän luopumaan suunnitellusta rikoksesta, koska rangaistus painaa vaa'assa enemmän kuin rikoksesta odotettavissa oleva hyöty.

Välillisemmästä estovaikutuksesta puhuttaessa kyse on rangaistusten moraalia luovasta tai normeja sisäistävästä vaikutuksesta. Tämä tarkoittaa sitä, että oikeusjärjestelmän olemassaolo ja tiettyjen tekojen leimaaminen rangaistaviksi rikoksiksi saa kansalaisen sisäistämään rikosoikeuden kieltoja ja käskyjä: rikoksesta ei pidättäydytä vain rangaistuksen pelon vuoksi vaan siksi, että teko koetaan moraalisesti vääräksi. (Koskinen 2008, 7–8.) Rangaistuksien vaikutuksista voidaan vielä erotella erityisestävä vaikutus. Sillä tarkoitetaan rangaistuksen vaikutusta tekijän itsensä tulevaan käyttäytymiseen. Vaikutuksen toteutuskanavina Koskinen (2008, 8) pitää eroteltua varoitusta, rikoksentekijän sopeuttamista sekä tekemistä kyvyttömäksi syyllistymään rikokseen.

Rangaistuksia ei voi perustella rangaistavan omalla edulla, vaan rangaistuksia käytetään nimenomaan yleisestävistä syistä. Rangaistusten tuomitsemisessa korostuvatkin erityisen vahvasti oikeudenmukaisuusnäkökohdat, ja rangaistuksen on esimerkiksi oltava oikeudenmukaisessa suhteessa rikoksen vahingollisuuteen ja vaarallisuuteen. Tärkeitä oikeudenmukaisuusnäkökohtia ovatkin suh-

teellisuus- ja yhdenvertaisuusperiaate sekä niihin liittyvä rikosoikeusjärjestelmän toiminnan ennustettavuuden vaatimus. (Koskinen 2008, 10.)

Syventymättä sen tarkemmin eri rangaistusmuotoihin, rangaistukset voidaan jaotella kolmeen ryhmään: yleisiin päärangaistuksiin, erityisiin päärangaistuksiin sekä lisärangaistuksiin. Yleisiä päärangaistuksia ovat ehdoton ja ehdollinen vankeus, yhdyskuntapalvelu, sakko, rikesakko sekä yhteisösakko. Erityisiä päärangaistuksia puolestaan ovat nuorisorangaistus, virkamiehelle tuomittava varoitus sekä sotilaiden kurinpitorangaistukset. Lisärangaistuksia ovat viraltapano, oheissakko, yhdyskuntapalvelu oheisseuraamuksena sekä sotilasarvon menettäminen. Kuten nimestäkin voi jo päätellä, lisärangaistukseen saa tuomita vain päärangaistuksen ohella. (Frände 2005, 2; 354–355.)

5 IDENTITEETTIVARKAUKSIEN NYKYTILANNE JA TULEVAISUUS

5.1 Identiteettivarkauksien nykytilanne

Identiteettivarkaus on nopeasti, ehkä jopa kaikkein nopeimmin kasvava rikollisuuden laji. Esiin tulevat tapaukset ovat vain jäävuoren huippu, sillä suuri osa teoista ei tule koskaan omistajansa saatikka poliisin tietoon. (Heinonen 2006.) Media on viime aikoina kiinnittänyt melko kiitettävästi huomiota identiteettivarkauksiin. Ennestään ainakin suurelle yleisölle melko tuntematon käsite vilahtelee lehtien sivuilla ja internetissä kuukausittain, jopa lähes viikoittain.

Identiteettivarkaus ei siis sinänsä ole Suomessa rikos. Niin kauan kuin ei hanki yksityiselämää koskevia tietoja, loukkaa toisen kunniaa tai tee rikosta hankituilla tiedoilla, poliisilla ei ole keinoja puuttua toimintaan (Rimpiläinen 2010a). Identiteettivarkaudet yleistyvät hurjaa vauhtia. Heinosen (2001, 206) mukaan aikanaan arvioitiin, että vuoteen 2000 mennessä Yhdysvalloissa identiteettivarkauksien uhriksi olisi joutunut noin 700 000 kansalaista. Tuolloin laskettiin, että jopa yksi viidestä yhdysvaltalaisesta kotitaloudesta joutuisi jossain kohtaa identiteettivarkauden uhriksi. Helsingin Sanomat kirjoitti vuonna 2008 (Kauppinen 2008a [viitattu 25.1.2009]), että vuosittain arviolta yhdeksän miljoonan amerikkalaisen henkilötietoja käytetään rikollisiin tarkoituksiin. Teot ovat siis kasvaneet suoras taan räjähdysmäisesti, eikä niiden todellista määrää edes pystytä luotettavasti arvioimaan.

Nykyisin tietosuojavaltuutetun toimistossa ylitarkastajana toimiva Risto Heinonen (2001, 207) kirjoitti jo melkein kymmenen vuotta sitten, että identiteettivarkauksia voidaan pitää nopeimmin kasvavana rikollisuuden lajina. Hänen mukaansa Suomessa ei vielä tuolloin oltu tiedostettu eikä tunnistettu kyseistä rikostyyppiä. Melkein samassa tilanteessa ollaan vielä vuonna 2010. Toki parin viime vuoden aikana asian hyväksi on tapahtunut edes jotain. Sisäasiainministeriön työryhmä selvittää parhaillaan, millainen uhka identiteettivarkaus on ja

onko lainsäätelylle tarvetta. Ryhmä on pohtinut asiaa jo puolentoista vuoden ajan, mutta mitään konkreettista asian tiimoilta ei ole edelleenkään saavutettu, tai ainakaan siitä ei ole kerrottu mitään julkisuuteen. Lainsäädäntöasioista vastaavasta oikeusministeriöstä kerrotaan, että he voivat nyt vain odottaa työryhmän selvitystä. (Pullinen 2010.) Mahdollisia lakimuutoksia asian tiimoilta saataneen siis odottaa vielä kauan.

Myös poliisi on huolissaan henkilötietojen varastamisesta ja väärinkäytöstä. Poliisiylitarkastaja Robin Lardot sisäasiainministeriön poliisiosastolta toteaa Turun Sanomille (2009b) ongelman olevan siinä, että nykyisellään pelkkä henkilötietojen varastaminen ja kerääminen on rikos vasta kun hankittuja tietoja käytetään rikolliseen tarkoitukseen. Jos jo pelkkä henkilötietojen kerääminen olisi rikos, oikeuttaisi se poliisin puuttumaan tapauksiin paljon aikaisemmassa vaiheessa, Lardot kertoo.

Keskusrikospoliisin ylitarkastaja Sari Kajantie (2008) kirjoittaa artikkelissaan, etteivät nykysäädökset ole ”nettiajassa”. Toimintoja on siirtynyt verkkoon mutta samanaikaisesti lainsäädäntö on pysynyt suurilta osin liki muuttumattomana. Kajantien mukaan ”lainsäädäntö suojelee monelta osin tarmokkaammin rikollista viestintää kuin uhrin tai aiheetta epäillyn oikeutta saada viestintää loukannut rikos selvitetynksi”. Ongelma kiteytyy hänen mukaansa siihen, että lainsäädäntö on aikanaan laadittu puhelinverkkoon soveltuvaksi, ja nykyinternet on toiminta-ajatukseltaan niin paljon erilaisempi, ettei säännöksiä voida suoraan soveltaa. Internetissä kaikki liikenne kulkee samassa verkossa, kun taas puheluiden ohjausliikenne kuljetetaan aina erikseen. Kajantien mukaan jopa kirjeitä käsittelevä lainsäädäntö olisi soveltunut tietoverkkoihin paremmin kuin puhelinverkkoa säätelevä normisto. Kaiken poliisin toiminnan on perustuttava lakiin, eikä se voi venyttää lainsäädäntöä kattamaan kaikkia tarpeellisia tutkintamenetelmiä. Jokaiselle toimenpiteelle on siis löydettävä toimivaltasäännös laista. Kajantien mukaan viestinnällä tai yksityisyydellä ei voi olla suojaa, jos viestintää tai yksityisyyttä loukkaavia rikoksia ei voi edes tutkia.

Tietosuojavaltuutettu Reijo Aarnion mukaan rikoslain petos- ja kavallussäännökset suojaavat uhria, jos toisen henkilötietoja on käytetty väärin ja niiden

avulla on erehdytetty esimerkiksi pankkia tai kauppaa. Aarnio kummastelee, että jos joku ostaa tavaraa toisen nimellä, uhri voikin olla petoksen kohteeksi joutunut kauppa eikä se henkilö, jonka nimissä rikollinen on kaupan tehnyt. Aarnio muistuttaa, että henkilötietonsa menettänyt on myös uhri. Uhrin asemaa pitäisikin hänen mielestä pohtia tarkemmin ja ennen kaikkea miettiä sitä, miten ja millä toimenpiteillä uhreja tulisi suojata. (Petäinen 2009; Pullinen 2010.)

Valtioneuvoston periaatepäätös sähköisestä tunnistamisesta 5.3.2009 (Valtioneuvosto 2009, [viitattu 19.9.2009]) ottaa kantaa henkilöä yksilöivien tietojen anastamiseen ja väärän henkilöllisyyden käyttämiseen. Periaatepäätöksen mukaan ”henkilöllisyyden suojaamista voidaan pitää kansalaisen perustavaa laatua olevana oikeutena”. Oikeusturvan kannalta henkilöllisyyden suojaaminen onkin hyvin keskeistä ja tärkeää.

Henkilöllisyyden väärinkäyttö liittyy usein järjestäytyneeseen rikollisuuteen tai laittomaan maahanmuuttoon ja usein vääriä identiteettejä käytetään taloudellisiin etuihin liittyvissä rikoksissa. Rikosten tekemiseen käytetään esimerkiksi luottokorttien numeroita. (Valtioneuvosto 2009 [viitattu 19.9.2009].) Keskusrikospoliisin ylitarkastaja Sari Kajantie kertoo YLE Teeman Tutkiva juttu: Identiteetti hukassa (2009) -ohjelmassa, että identiteettivarkauksia käytetään käytännössä rahan tekemiseen. Tavoitteina ei hänen mukaansa ole esimerkiksi se, että pystytään murtamaan hienoja tietokoneita, vaan tavoitteena on nimenomaan puhdas raha. Usein rikolliset haluavat juuri luottokorttinumeroita sillä niiden käyttö ja hyödyntäminen on verrattain helppoa. Kajantie jatkaa, että toimintalogiikka perustuu ”suurten lukujen lakeihin ja automatiikkaan”, eli jotta tämäntyyppisellä rikollisuudella todella voisi ansaita, esimerkiksi luottokorttinumeroita pitäisi olla valtavia määriä. Pullisen (2010) Helsingin Sanomien jutussa Kajantie puolestaan toteaa, että aikaisemmin toisena henkilönä esiintyminen on tapahtunut melko pienessä piirissä ja näin ollen myös syntynyt vahinko on ollut melko pieni, mutta toisin on tänä päivänä.

Valtioneuvoston tekemässä sähköistä tunnistamista koskevassa periaatepäätöksessä (Valtioneuvosto 2009, [viitattu 19.9.2009]) todetaan, että vaikka henkilöllisyyttä suojataan lainsäädännössä välillisesti usein eri säännöksin, sääntely

ei välttämättä ole täysin kattavaa. Periaatepäätöksen mukaan useat maat ovatkin ryhtyneet toimenpiteisiin estääkseen identiteettivarkauden tyyppiset rikokset. Monissa EU-maissa väärän henkilöllisyyden käyttö ei ole lainkaan rangaistavaa tai se rangaistaan petoksena. Jäsenmaiden yhtäläinen lainsäädäntö voisi helpottaa lainvalvontaviranomaisten välistä yhteistyötä ja periaatepäätöksen mukaan komissio onkin jo aloittanut kuulemisen siitä, olisiko tällainen yhtäläinen lainsäädäntö tarpeellinen. Myös terminologiaa olisi samassa yhteydessä syytä tarkastella. (Valtioneuvosto 2009, [viitattu 19.9.2009].)

Turun Sanomat (2010a) otsikoi tammikuussa, että tietosuoja-rikokset ovat lähes kaksinkertaistuneen vuoden aikana. Vuonna 2009 tietosuoja-rikoksia käsiteltiin oikeudessa 68 prosenttia edellisvuotta enemmän. Vuonna 2008 käräjillä oli 38 tapausta kun vuonna 2009 niitä oli jo 64. Luvut perustuvat tietosuojavaikuttetun toimistosta saatuihin lukuihin. Näissä luvuissa ei tietystikään identiteettivarkauksia näy, vaan kyse on nimenomaan tietosuoja- ja tietoturvarikoksista. Samaisessa lehdessä tietosuojavaikuttettu Reijo Aarnio kertoo, että tyyppillisessä tietosuoja-rikoksessa joku henkilötietojärjestelmiin pääsevä käy rekisterissä katsomassa tietoja ilman laillista perustetta, esimerkiksi terveydenhoitoalalla joku voi käydä katsomassa sukulaisensa henkilötiedot ilman pätevää ammatillista syytä. Useimpiin tietosuoja-rikostapauksiin liittyy myös muita rikosnimikkeitä, esimerkiksi petoksia, kunnianloukkauksia ja virkarikoksia. (Rimpiläinen 2010a; Turun Sanomat 2010a.)

Rimpiläinen (2010a) kirjoittaa Turun Sanomissa, että Suomessa ei ole rikollista esiintyä toisena ihmisenä internetissä eikä kirjautua verkkopalveluihin toisen henkilön tiedoilla ja alkaa sitten elää virtuaalielämää toisen nimellä ja kuvalla. Keskusrikospoliisin ylitarkastaja Sari Kajantie vahvistaa lehdelle, että henkilö voi esiintyä esimerkiksi suositussa yhteisöpalvelu Facebookissa toisena henkilönä. Kajantie toteaa, että ”niin kauan kun – – vain keskustelee ystävällisesti eikä esimerkiksi hanki yksityiselämän tietoja tai loukkaa kunniaa, poliisilla ei ole mitään keinoa puuttua siihen.” Kajantien mukaan poliisilla ei ole mahdollisuutta tutkia esimerkiksi verkkopankkitunnusten, sähköpostin salasanan tai luottokortin urkkimistapauksia. Lainsäädännössä oleva porsaanreikä aiheuttaa merkittäviä

ongelmia rikostutkinnassa. Vasta kun tunnusten tai korttien numeroiden urkkija siirtää varastamansa rahat eteenpäin, poliisi saa oikeuden tutkia asiaa verkossa, koska tällöin rikosnimikkeeksi tulee törkeä rahanpesu. (Rimpiläinen 2010a.) On kuitenkin huomioitava, että rikoslain (19.12.1889/39) 32 luvun 7 § mukaan törkeästä rahanpesusta on kyse silloin, kun rikoksen kautta saatu omaisuus on ollut erittäin arvokas tai rikos tehdään erityisen suunnitelmallisesti ja rahanpesu on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä.

Vaikka tällä hetkellä identiteettivarkautta ei ole laissa kielletty, on syytä pohtia, millaiset ihmiset tekevät identiteettivarkauksia. Onko ihmisillä nykypäivänä se käsitys ja ennen kaikkea asenne, että kaikki mikä ei ole nimenomaisesti laissa kielletty, on sallittua? Joskus vaikuttaa siltä, että maalaisjärjen käyttö ei ilmeisesti ole enää nykypäivänä suotavaa. Viestintäviraston Cert-fi -yksikön päällikkö Erka Koivunen totesi erään verkkopalvelun salasanavuodon yhteydessä, että etenkin nuorten pitäisi ymmärtää, että ”kaikki mikä on teknisesti mahdollista, ei ole laillista tai ainakaan moraalisesti oikein”. (Tietokone.fi 2010 [viitattu 24.3.2010].)

5.2 Sisäasiainministeriön identiteettiohjelma

Liikenne- ja viestintäministeriön (2009 [viitattu 19.9.2009]) tiedotteessa 5.3.2009 kerrotaan, että valtioneuvosto on päättänyt sähköisen tunnistamisen keskeisistä periaatteista, jatkotoimista ja vastuunjaosta eri ministeriöiden kesken. Sisäasiainministeriön johtaman sisäisen turvallisuuden ohjelman yksi osa-alue on tietoverkkorikollisuus ja siihen liittyvät identiteettivarkaudet. Henkilöllisyyden luomista koskevan hankkeen eli identiteettiohjelman yhtenä keskeisenä tavoitteena on henkilöllisyyden turvaaminen ja toisen henkilöllisyyden väärinkäytön ennalta estäminen. Hankkeessa on myös tarkoitus selvittää, mitkä ovat identiteettivarkauksien uhat kansalaisille nyt ja tulevaisuudessa sekä miltä osin nykyinen lainsäädäntö vastaa ongelmiin ja onko lisäsääntelylle tarvetta. (Liikenne- ja viestintäministeriö 2009 [viitattu 19.9.2009]; Valtioneuvosto 2009, [viitattu 19.9.2009].)

Helsingin Sanomien (Pullinen 2010) mukaan sisäasiainministeriön työryhmä ei suoraan ehdota identiteettivarkauksien kriminalisointia, vaan asia siirtyy oike-

usministeriön harkittavaksi. Identiteettiohjelman puheenjohtajan, poliisihallituksen ylitarkastaja Johanna Karin mukaan identiteettivarkauksien kriminalisointi olisi lakiteknisesti hankalaa, eikä poliisin valtuudet aina riittäisi tapausten tutkintaan. Kari kuitenkin myöntää, että ”lainsäädäntö ei nyt ole kansalaisen kannalta kattavaa”. Työryhmässä niin ikään istuva keskusrikospoliisin ylitarkastaja Sari Kajantie puolestaan toteaa, että ”identiteettivarkauden kriminalisointi ei ole vain lakitekkinen vaan isompi yhteiskunnallinen kysymys”.

Helsingin Sanomat (Pullinen 2010) kertoo myös, että oikeusministeriön aieman kannan mukaan lainmuutosta ei tarvita, koska identiteetin varastamisen vakavammat seuraukset, kuten väärällä nimellä tehtävät ostokset, ovat jo nyt rangaistavia rikoksia. Oikeusministeriön lainsäädäntöneuvoksen mukaan oikeusministeriö voi nyt vain odottaa sisäasiainministeriön työryhmän selvitystä.

Valtioneuvoston hankerekisteri HARE:n (2010 [viitattu 29.3.2010]) mukaan identiteettiohjelman työryhmä on asetettu lokakuussa 2008 ja työryhmän toimikauden ilmoitetaan päättyvän tammikuun lopussa 2010. Härkönen (2009) kirjoitti viime vuoden lokakuussa, että työryhmän selvityksen on tarkoitus valmistua vuoden 2009 loppuun mennessä. Rimpiläinen (2010a) puolestaan totesi tammikuun kirjoituksessaan työryhmän selvityksen valmistuvan maaliskuussa 2010 ja hän arvioi olevan mahdollista, että identiteettivarkaudet kriminalisoitaisiin henkilotietolain arvioinnin yhteydessä vielä kuluvan vuoden aikana.

5.3 Käytännön esimerkkejä identiteettivarkauksien tekotavoista

5.3.1 Sosiaalinen media: esimerkkinä Facebook

Erilaiset sosiaaliset mediat ja verkkoyhteisöt kasvattavat suosiotaan jatkuvasti. Internetistä löytyy toki paljon muitakin verkkoyhteisöjä, mutta tässä tarkastellaan asiaa yksinomaan Facebookin osalta. Se on muutamassa vuodessa saavuttanut valtavan suosion samalla tarjoten identiteettivarkaille oivan temmellyskentän. Käyttäjiä on niin paljon, että joukkoon mahtuu myös paljon huijareita. Syksyllä 2007 Helsingin Sanomat (2007, [viitattu 30.3.2010]) kertoi, että Facebookiin kirjautuu noin 200 000 ihmistä joka päivä ja kaiken kaikkiaan käyttäjiä on

noin 42 miljoonaa. Facebook-käyttäjien määrä on lyhyessä ajassa kasvanut räjähdysmäisesti sillä maaliskuussa 2010 Helsingin Sanomat (2010b, [viitattu 30.3.2010]) uutisoi, että suomalaisistakin jo joka viides käyttää Facebookia, kun taas maailmanlaajuisesti palvelulla on yli 400 miljoonaa käyttäjää.

Jo vuonna 2007 Facebookin käyttäjiä varoitettiin identiteettivarkaista. Tuolloin Britannian yleisradioyhtiö BBC loi tv-ohjelmassaan kuvitteellisen hahmon jonka nimissä lähetettiin ystäväkutsu sadalle Facebook-käyttäjälle. Kolmasosa ystäväpyynnön saaneista otti hahmoon yhteyttä ja samalla he tulivat lähettäneeksi sille henkilökohtaisia tietoja itsestään. Huijarit voivat sen jälkeen helposti etsiä lisää tietoja kyseisistä henkilöistä ja vaikkapa avata heidän nimissään pankkitilejä ja kerätä luottokorttitietoja. (Helsingin Sanomat 2007, [viitattu 30.3.2010].)

Suomessakin monet julkisuudesta tutut henkilöt ovat joutuneet Facebookissa identiteettivarkaan uhriksi. Yksi ensimmäisistä uhriksi joutuneista koko kansan tuntemista julkiksista lieenee Kymppitonni tv-ohjelmasta tutuksi tullut juontaja Riitta Väisänen. Helsingin Sanomat (2008, [viitattu 22.2.2010]) kertoi syksyllä 2008 valeprofiilin Riitta Väisäsellä olevan yli parisataa ystävää, joista osa on hänen sukulaisiaan sekä muita julkisuuden henkilöitä. Verkkoapila (2010 [viitattu 4.3.2010]) taas kertoi maaliskuun alussa, että myös eduskunnan varapuhemies Seppo Kääriäisen nimissä on tehty profiili Facebookiin. Kääriäisen nimellä ja kuvalla varustettua profiilia ei kuitenkaan ollut tehnyt varapuhemies itse. Vain joitakin viikkoja aiemmin Helsingin Sanomat (2010a, [viitattu 22.2.2010]) kirjoitti, että maahanmuutto- ja eurooppaministeri Astrid Thorsin nimissä on tehty valeprofiili Facebookiin. Lehti kertoi, että profiilissa oli Thorsin oikea valokuva ja kaverilistalta löytyi muun muassa ”tunnettuja politiikan vaikuttajia ja viestinnän ammattilaisia”. Thorsin erityisavustaja kommentoi tuolloin lehdelle, että he ovat tienneet valeprofiilista jo jonkin aikaa.

Maahanmuutto- ja eurooppaministeri Astrid Thorsia on piinattu Facebookissa muutenkin. Vain vähän identiteettivarkausuutista myöhemmin Turun Sanomat (Rimpiläinen 2010c) uutisoi ministeriin kohdistuneista uhkauksista. Facebookiin oli perustettu muun muassa ryhmät joiden nimet olivat ”Olen valmis istumaan muutaman vuoden Astrid Thorssin taposta!!” sekä ”ampukaa astrid thors”. Mi-

nisteri Thors teki rikosilmoituksen uhkailuista. Sillä Thors halusi viestittää, ettei uhkailu ole hyväksyttävää. ”Jos emme tee loppua tällaisesta kirjoittelusta, joku voi luulla, että on laillista siirtyä sanoista tekoihin” Thors toteaa. Turun Sanomat tavoitti toisen ryhmän perustajan, joka totesi perustaneensa ryhmän ”ihan läpälä”. Perustaja oli myös yllättynyt kuullessaan ministerin tekemästä rikosilmoituksesta, eikä hän omien sanojensa mukaan ollut missään nimessä tietoinen, että ryhmän perustaminen voisi johtaa rikosilmoitukseen. Poliisin kertoi tutkivansa ministeriin kohdistunutta kirjoittelua laittomana uhkauksena.

Facebook-profiilin luominen väärillä henkilötiedoilla on helppoa. Turun Sanomien toimittaja Tuomas Rimpiläinen (2010b) kokeili identiteettivarkauden tekemistä ja esiintyi Facebookissa kolleganaan. Rimpiläinen oli kuitenkin etukäteen kysynyt kollegaltaan luvan kokeiluunsa. Rimpiläinen toteaa, että identiteetin varastaminen on helppoa ja yleistä, jokainen joka osaa käyttää internetiä osaa myös varastaa identiteetin.

Rimpiläinen (2010b) kertoo yksityiskohtaisesti, kuinka hän loi Facebook-profiilin toimittajakollegansa henkilötiedoilla. Ennen varsinaisen profiilin luomista pitää avata sähköposti. Rimpiläinen kertoo sen olevan helppoa sillä henkilötietoja ei tarvita. Sitten hän luo varsinaisen profiilin. Facebook toki kysyy nimeä ja ikää mutta niiden todenperäisyyttä ei tarkisteta. Profiilikuvana Rimpiläinen käyttää kollegansa kolumnikuvaa, joka on toimituksessa yleisesti saatavilla. Kun tarvittavat tiedot on täytetty, on aika painaa nappia ja profiili on valmis. Lopuksi pitää vielä käydä klikkaamassa sähköpostiin tullutta varmistuslinkkiä. Identiteettivarkaus on valmis.

Nyt Rimpiläinen (2010b) esiintyy Facebookissa kolleganaan. Toimittajakollegan nuiva suhtautuminen Facebookiin tiedetään toimituksessa ja kaveripyyntöjen lähettäminen muille toimittajille varmasti kummastuttaa. Rimpiläinen kertoo, että vastauksia kaveripyyntöihin alkaa sadella tunnin sisällä identiteettivarkauden tekemisestä. Valeprofiili on siis mennyt täydestä. Rimpiläinen kauhistelee, kuinka paljon tuhoa identiteettivaras voikaan saada aikaan muutamassa hetkessä, eikä totuus välttämättä paljastu ikinä, toiminnan jäljet kun on helppo peittää. Rimpiläisen haastatteleman keskusrikospoliisin ylitarkastaja Sari Kajantien mu-

kaan niin kauan kuin esimerkiksi valeprofiilin Facebookiin luonut vain ”keskustele ystävällisesti eikä esimerkiksi hanki yksityiselämän tietoja tai loukkaa kunniaa”, poliisilla ei käytännössä ole mitään keinoja puuttua toimintaan.

5.3.2 Luotot, lainat ja muut

Vääriä henkilötietoja käytetään yleisimmin erilaisten ostosten ja tilausten tekemiseen, joita identiteettivarkaalla ei ole aikomustakaan maksaa. Toisissa tapauksissa uhrin nimissä taas voidaan avata esimerkiksi pankkitilejä ja puhelinliittymiä tai hakea erilaisia lainoja ja luottoja. (Heinonen 2001, 201, 207.) Poliisi muistuttaa Turun Sanomissa (2009b), että vaikka kyse olisi kuinka pienestä rahasummasta tahansa, kannattaa asiasta aina tehdä ilmoitus poliisille. Jos ilmoitusta ei tehdä, tapaukset eivät koskaan tule ilmi ja rikollisuus vain jatkuu jatkumistaan.

Turun Sanomat (2009b) kirjoitti lokakuussa 2009, että väärillä henkilötiedoilla otetut lainat ja identiteettivarkauksiin perustuvat rahapetokset ovat lisääntyneet. Poliisi sai tuolloin tutkittavakseen laajan henkilötietovarkauksiin pohjautuvan petosvyyhdin, jossa lukuisten ihmisten henkilötietoja oli varastettu lähes koko maan alueelta. Henkilötietoja oli käytetty satojen, jopa tuhansien, pikavippien ja käyttöluottojen nostamiseen. Tutkimustensa alkuvaiheessa poliisi totesi lehdel-le, että yksillä varastetuilla henkilötiedoilla on saatettu tehdä kymmeniä petoksia useissa eri luottoyrityksissä. Tuolloin rikosvahinkojen arvioitiin nousevan kymmeniin ja jopa satoihin tuhansiin euroihin mutta rikossarjan tarkempi laajuus ja vahinkojen todellinen suuruus tulisi selviämään vasta tutkimusten edetessä. Poliisin mukaan tutkittavassa rikosvyyhdissä tunnusomaista vaikutti olevan se, että kyseessä oli puhdas rahan liikuttelu eikä esimerkiksi verkkokaupoissa tehty tavarastot. Varsinais-Suomen poliisilaitoksen rikoskomisario Lehtinen totesi Turun Sanomille, että on huolestuttavaa kuinka helposti rikolliset onnistuvat käyttämään henkilötietoja hyväkseen ja kuinka tuottoisaa toiminta oikein onkaan. (Härkönen 2009; Turun Sanomat 2009b.)

Vielä vähän aikaa sitten suursuosion saavuttaneet pikavipit mahdollistivat identiteettivarkauksien tekemisen helposti. Lakimuutoksen jälkeen tilanne on paran-

tunut sillä esimerkiksi tunnistusmenetelmät ovat kehittyneet. Pikavipillä tarkoitetaan nopeasti saatavaa vakuudetonta lainaa. Yleensä lainasummat ovat melko pieniä ja laina-ajat viikosta muutamaan kuukauteen. Tavallisesti lainaa haetaan tekstiviestillä tai internetissä. Pikavipit luokitellaan kulutusluotoksi. (Suomen kuluttajaliitto [viitattu 2.4.2010].)

Jo vuonna 2008 tietosuojalautakunta totesi pikavippejä myöntävien yritysten rikkovan henkilötietolakia lainanhakijaa tunnistaessaan. Tuolloin yksikään vippejä myöntävä yritys ei käyttänyt henkilötietolain vaatimukset täyttäviä vahvoja tunnistusmenetelmiä eli verkkopankkitunnuksia tai sähköistä henkilökorttia lainanhakijan tunnistamiseen. Tietosuojalautakunnan mukaan henkilötunnus, puhelinnumero ja osoite eivät luotettavasti riitä tunnistamaan lainanhakijaa. Tietosuoja-valtuutettu Reijo Aarnion mukaan luotettavia tunnistustapoja ovat esimerkiksi juuri pankkien myöntämät verkkopankkitunnukset eli niin kutsuttu *tupas*-järjestelmä sekä sähköinen henkilökortti, jota varsin harvalla kuitenkaan on. (Kauppinen 2008a [viitattu 25.1.2009]; Kauppinen 2008b [viitattu 25.1.2009].)

Kuluttajansuojalain (20.1.1978/38) 7 luku käsittelee kulutusluottoja. Pikavippejä ja muita kulutusluottoja koskeva lakimuutos tuli voimaan 1.2.2010. Kuluttajansuojalain 7 luvun 9 a §:ssä todetaan, että ennen kulutusluottosopimuksen päättämistä luotonantajan on todennettava luottoa hakevan henkilöllisyys huolellisesti. Mikäli tunnistus tehdään sähköisesti, on luotonantajan käytettävä vahvasta sähköisestä tunnistamisesta ja sähköisistä allekirjoituksista annetun lain (7.8.2009/617) 8 §:ssä säädetty vaatimukset täyttävää tunnistusmenetelmää. Pykälän mukaan kuluttaja voidaan tunnistaa myös ensitunnistamisen jälkeen luodun henkilökohtaisen tunnisteiden avulla, mikäli luotonantaja on jo aiemmin todentanut kuluttajan henkilöllisyyden säädettyä menettelyä noudattamalla. Lisäksi lakimuutoksella säädettiin muun muassa luotonantajan velvollisuudesta säilyttää tiettyjä tietoja sekä kulutusluottojen maksamiseen liittyvistä aikarajoista. Laissa todetaan myös, että ennen kulutusluottosopimuksen päättämistä kuluttajalle on ilmoitettava laissa mainitut sopimusehdot (esimerkiksi luoton määrä, luoton myöntämiseen liittyvät maksut ja muut luottokustannukset sekä todellinen vuosikorko) ja mahdollisuus tutustua ehtoihin kirjallisina. Lisää vahvasta

tunnistamisesta, tunnistusmenetelmistä sekä muusta aiheeseen liittyvästä löytyy vahvasta sähköisestä tunnistamisesta ja sähköisistä allekirjoituksista (7.8.2009/617) annetusta laista.

Pikainen silmäys muutaman pikavippejä tarjoavan yrityksen internetsivuille osoittaa, että lakimuutokseen suhtaudutaan vakavasti. Ainakin OPR-Vakuus Oy:n omistama PikaVippi.fi, OK Money sekä Suomen Viestilaina Oy käyttävät lainanhakijan tunnistamiseen verkkopankkitunnuksia. Ensimmäisen verkkopankkitunnuksilla tehtävän tunnistamisen eli ensitunnistamisen jälkeen kaikkiin lainafirmoihin voi jatkossa tunnistautua matkapuhelinnumeron sekä henkilökoh-
taisen PIN-koodin avulla. Kaikkien kolmen yrityksen sivuilta on myös helposti löydettävissä ja luettavissa lainan ehdot ja kaikki muut tarpeelliset tiedot. (PikaVippi.fi [viitattu 31.3.2010]; OK Money [viitattu 31.3.2010]; Suomen Viestilaina Oy [viitattu 31.3.2010].)

Valitettavasti verkkopankkitunnuksiakin voidaan käyttää väärin. Turun Sanomat (Sudenniemi 2009) kertoi taannoin, kuinka eräs turkulaismies onnistui hankki-
maan itselleen toisen henkilön nimissä verkkopankkitunnukset. Henkilöllisyys-
todistuksena hänellä oli väärennetty ajokortti. Rikokset, joissa verkkopankkitun-
nuksia käytettiin, ajoittuivat jo usean vuoden taakse. Mies ja hänen rikostoverin-
sa saivat törkeästä maksuvälinepetoksesta vankeutta. Väärennetty ajokortti oli
vanha ja pahvinen, ei siis nykyaikainen muovikortti jonka väärentäminen on pal-
jon pahvista vaikeampaa. Laki vahvasta sähköisestä tunnistamisesta ja sähköi-
sistä allekirjoituksista (7.8.2009/617) määrittelee, mistä henkilöllisyys voidaan
luotettavasti todentaa. Lain 3 luvun 17 §:n mukaan tunnistuspäalvelun tarjoajan
on tunnistettava tunnistusvälineen hakija huolellisesti toteamalla hänen henkilö-
lisyystensä voimassa olevasta Euroopan talousalueen jäsenvaltion, Sveitsin tai
San Marinon viranomaisen myöntämästä passista tai henkilökortista. Halutes-
saan tunnistuspäalvelun tarjoaja voi käyttää ensitunnistamisessa myös Euroopan
talousalueen jäsenvaltion viranomaisen ensimmäinen lokakuuta 1990 jälkeen
myöntämää voimassa olevaa ajokorttia tai muun valtion viranomaisen myöntä-
mää voimassa olevaa passia.

Suomen Kuvalehti (Salminen 2010 [viitattu 24.3.2010]) kertoo helsinkiläisnaisesta jonka nimissä oli haettu postimyyntiyritys Elloksen verkkokaupasta 2500 euron suuruista lainaa. Tili jonne lainan piti siirtyä oli pankin, jonka asiakas nainen ei ole koskaan ollut. Nainen sai tiedon lainanotosta työsähköpostiinsa. Viestistä löytyivät kaikki hänen tietonsa: muun muassa koko nimi, henkilötunnus, osoite ja jopa palkka. ”Sentilleen oikein”, nainen kauhistelee. Aivan täydellisesti identiteettivaras ei kuitenkaan ollut onnistunut sillä henkilötunnuksessa oli yksi numero väärin. Lisäksi varas oli arvioinut naisen asuntolainan määrän väärin. Nainen otti yhteyttä Elloksen ja poliisiin. Poliisi oli lopulta saanut asian selvitettyä: vankilasta lomalla ollut nainen oli jäänyt kiinni tilin avaamisesta väärillä henkilötiedoilla ja naisen käyttämä tili täsmäsi sen tilin kanssa, jonne helsinkiläisnaisen nimissä otetun lainan piti siirtyä.

Nainen sai syytteen petoksen yrityksestä, sillä hän ei ollut onnistunut saamaan haltuunsa rahaa helsinkiläisnaisena esiintyessään. Kuulusteluissa selvisi, että tiedot varastanut nainen oli selvittänyt uhrinsa tiedot pitkäjänteisellä työllä. Helsinkiläisnainen oli lomallaan siivonnut vanhoja papereita, tärkeät paperit hän oli repinyt palasiksi ja laittanut sekajätepussiin muiden roskien joukkoon. Tekijänainen oli jotenkin onnistunut hankkiutumaan taloyhtiön sisäpihan lukittuun roskakatokseen ja vienyt sieltä roskapusseja mukanaan asuntoonsa. Kyseisessä asunnossa oli majaillut useita muitakin henkilöitä, lähinnä huumeidenkäyttäjiä. Asunnossa oli pyöritetty pienimuotoista ”henkilötietotehdasta”, poliisi löysi sieltä lukuisten ihmisten henkilötietoja. Revityt paperit oli kursittu takaisin kokoon ja tiedot oli siten saatu selville. Poliisin mukaan jopa silppurin läpi ajettuja papereita on onnistuttu kokoamaan. Jotkut kuulemma tekevät kokoamistyötä ”päivätyökseen”. (Salminen 2010 [viitattu 24.3.2010].)

Ilta-Sanomat (Myllyniemi 2010) kertoi huhtikuun alkupuolella yhdestä viime aikojen identiteettivarkaustapauksesta, joka kohdistui Apulanta-yhtyeen laulaja Toni Wirtaseen. Toinen mies oli esiintynyt Wirtasena ja tilannut tämän nimissä muun muassa talopaketteja ja vuokrannut autoja. Wirtasen tietojen mukaan mies oli tilannut hänen nimissään pari talonpohjaa, peltikaton, ääniterapiaa ja jopa sinfoniaorkesterin. Mies oli myös painattanut käyntikortteja, joissa hän

muun muassa esiintyi Apulanta-yhtyeen managerina. Lisäksi mies sopi Apulanan esiintyvän ilmaiskeikoilla. Wirtasen mukaan hän kuuli miehestä ensimmäistä kertaa jo alkuvuoden aikana mutta tietävästi mies oli esiintynyt laulajana jo viime vuoden puolella. Wirtanen kertoo, että aluksi tilanne tuntui jopa koomiselta mutta tilanteen vakavuus oli valjennut hänelle äkkiä. Paljon vaivaa tästä on aiheutunut, Wirtanen toteaa lehdelle. Tapausta käsitellään käräjillä kevään aikana. Tekijämiehen haastoi oikeuteen autonvuokrausyritys, Wirtanen itse ei vielä ollut ehtinyt tehdä rikosilmoitusta asiasta. (Myllyniemi 2010.)

Seuraavassa esimerkissä ei suoranaisesti ole kyse identiteettivarkaudesta, mutta tämänkaltaisiakin tapauksia on esiintynyt. Susanna Hiltunen (2009) kirjoittaa Turun Sanomissa tiedotusvälineiden edustajien kohtaavan ajoittain väärällä nimellä esiintyviä henkilöitä. Turun Sanomat (Hiltunen 2009) oli vappuaaton lehti-jutussaan kertonut ruokakassien jakamisesta vähävaraisille. Haastateltu ja lehden kuvattu mies oli kertonut toimittajalle väärän nimen. Nimen oikea haltija pahoitti mielensä tapauksen johdosta. Oikaisussaan hän kertoi lehdelle, ettei ruoka-apujonossa oleminen ole häpeällistä tai millään tavalla moitittavaa, mutta väärällä nimellä esiintymistä ei mitenkään voi hyväksyä.

Rikoskomisario Ari-Pekka Lehtinen varoittelee lehdessä (Hiltunen 2009) väärällä nimellä esiintymisestä. Hän kertoo, että vaikka yksityishenkilön erehdyttämisestä ei ole kriminalisoitu, teko täyttää melko helposti kunnianloukkauksen tai jopa törkeän kunnianloukkauksen merkit. Rikoskomisario kuitenkin huomauttaa, että rikostunnusmerkistön täytyminen edellyttää tahallisuutta. Tunnusmerkistö täyttyy, jos väärällä nimellä esiintyvä tietää samannimisen henkilön olemassaolosta ja sitten tietoisesti kertoo tuon väärän nimen. Kunnianloukkaussyytteen väärän nimen käyttämisestä voi saada esittäessään toisesta valheellisen tiedon, joka aiheuttaa vahinkoa loukatulle. Törkeä kunnianloukkauksen tunnusmerkistö puolestaan täyttyy, mikäli teko tehdään joukkotiedotusvälineitä käyttämällä. (Rikoslaki 19.12.1889/39.)

Osataan sitä maailmallakin. Heinonen (2005) kirjoitti artikkelissaan yhdestä ehkä jopa kaikkein suurimmasta identiteettivarkauksesta. California Universityn tietokonejärjestelmään murtautunut verkkovoro pääsi käsiksi noin 1,4 mil-

joonan kalifornialaisen henkilötietoihin. Tiedot sisälsivät nimet, osoitteet, puhelinnumerot ja henkilötunnukset. Itäeurooppalainen rikollisliiga puolestaan onnistui varastamaan yli miljoonan luottokortin numerot yhdysvaltalaisen verkko-kauppojen tiedostoista. (Heinonen 2005.)

Anttila (2008 [viitattu 25.1.2009]) kirjoitti Turun Sanomissa keväällä 2008 tiedon olevan kauppatavaraa nettirikollisten keskuudessa. Pankkitunnuksien hintojen kerrotaan vaihtelevan 5–600 euron välillä, luottotietoja puolestaan saa halvimmillaan parillakymmenellä sentillä. Lisäksi EU-maksukorttien tiedoista maksetaan paljon enemmän kuin vastaavista amerikkalaiskorteista. Henkilötiedoista taas maksetaan alle eurosta noin kymmeneen euroon.

5.3.3 Case. Länsisuomalainen mies

Länsi-Suomessa asuva mies, kutsuttakoon häntä tässä kirjaimella A, joutui parisen vuotta sitten identiteettivarkauden uhriksi. A huomasi, ettei kaikki ole aivan kohdallaan kun hän sai maistraatista muuttoilmoituksen vahvistuksen. Muuttoilmoituksen tekemisestä hänellä ei ollut aavistustakaan, ainakaan hän itse ei ollut sellaista tehnyt. Soitto maistraattiin sai A:n hämmentymään entisestään. Maistraatin mukaan pari päivää muuttoilmoituksen tekemisen jälkeen koko ilmoitus oli peruttu. Maistraatista annettiin A:lle puhelinnumero josta muuttoilmoitus ja sen peruutus oli tehty. (Länsisuomalainen mies A, sähköpostiviesti 6.4.2010.)

Seuraavana päivänä A:n postiluukusta tipahti postin saapumisilmoitus: kännykäläittymän sim-kortti oli nyt noudettavissa. A ei ollut tilannut uutta liittymää joten hän ilmoitti operaattorille, ettei aio maksaa korttia koska ei ole mitään tilannutkaan. A ilmoitti myös postiin, ettei aio lunastaa lähetystä. Kolmantena päivänä A marssi poliisille tekemään rikosilmoituksen henkilötunnuksensa väärinkäytöstä. Hän toimitti poliisille muun muassa maistraatista saamansa paperit sekä sen puhelinnumeron, josta muuttoilmoitus oli tehty. (Länsisuomalainen mies A, sähköpostiviesti 6.4.2010.)

Poliisin tutkimuksissa selvisi tekijän olevan samainen mies, jonka kanssa A oli aiemmin tehnyt kauppaa. Mies oli saanut A:n henkilötiedot kauppakirjasta. Miehen tarkoituksena oli avata puhelinliittymä A:n nimiin ja alkaa tehdä ”helppoa rahaa” ottamalla pikavippejä, maksu tietysti jäisi A:n huoleksi. A:n onneksi sekä muuttoilmoituskirje että sim-kortin saapumisilmoitus tulivat hänen omaan koti-osoitteeseensa. Muuten asia olisi todennäköisesti selvinnyt A:lle vasta siinä vaiheessa kun pikavippifirmat olisivat perineet häneltä saataviaan. Puhelinnumero josta muuttoilmoitus tehtiin sekä osoite johon A:n väitettiin muuttaneen olivat tekijän isän. Tekijä oli ajatellut, ettei nopea muuttoilmoituksen peruuttaminen jättäisi jälkiä mutta siinä ajassa hän kuitenkin onnistuisi saamaan puhelinliittymän haltuunsa. A:n nopea ilmoitus poliisille sekä A:n toimittamat tiedot kuten puhelinnumero johtivat tekijän nopeaan kiinnisaamiseen eikä suurempia vahinkoja ehtinyt syntyä. Postin edelleenlähettämispalvelu A:n ”uuteen” osoitteeseen oli kuitenkin jo ehditty saattaa voimaan ja vaikka A peruuttikin edelleenlähetyksen heti toisen päivänä, joitakin A:n posteja päätyi tekijän haltuun. (Länsisuomalainen mies A, sähköpostiviesti 6.4.2010.)

A on huolissaan siitä, että esimerkiksi juuri muuttoilmoituksen tekeminen ja puhelinliittymän avaaminen käyvät helposti puhelimitse. Henkilöllisyyttä ei erikseen tarkisteta, vaan soittajan sanaan luotetaan. Henkilöllisyyden tarkistamisen pitäisi hänen mielestään olla paljon nykyistä tarkempaa ja tapahtua kuvallisella henkilöllisyystodistuksella sekä kontaktissa oikean ihmisen kanssa eikä vain puhelimen välityksellä. A:n mukaan identiteettivarkaus pitäisi kriminalisoida pikaisesti, näin ei voi enää jatkua. Identiteettivarkaus sinällään on hieman huono nimitys, A:n mukaan tekoa voisi kutsua vaikkapa henkilötietorikokseksi. Teosta pitäisi myös antaa varsin tuntuva rangaistus, jopa vankeutta. Lisäksi tekijän tulisi suorittaa uhrille asianmukaiset korvaukset aiheuttamistaan vahingoista.

Omassa tapauksessaan A vaati uhrille rangaistusta muttei korvauksia. Tarkempia tietoja A:lla ei tapauksen selvittelystä ole, hänen tietojensa mukaan juttu ei ainakaan vielä ole ollut oikeudessa. Vaikka A:n tapauksessa suuria rahallisia vahinkoja ei ehtinytkään syntyä, asioiden selvittäminen ja oikaiseminen voi olla vaikeaa ja todella aikaavievää. Nopean reagointinsa ansiosta A:n tapaus selvisi

pikaisesti. Nyt asia on jo takanapäin ja unohdettu eikä se toivottavasti enää putkahtele mistään esiin, A toteaa. (Länsisuomalainen mies A, sähköpostiviesti 6.4.2010.)

5.4 Identiteettivarkaudelta suojautuminen ja varkaustapauksen jälkitoimet

5.4.1 Suojautuminen

Identiteettivarkauksilta on hankala suojautua täysin sillä rikolliset tuntuvat olevan aina askeleen edellä. Pienillä teoilla omaan turvallisuuteensa voi kyllä vaikuttaa. Jo maalaisjärjenkin pitäisi sanoa, ettei omia henkilötietojaan tai esimerkiksi luottokortin numeroaan kannata jaella minne sattuu. Akseli Touhulankin (kuva 1) olisi syytä miettiä hieman tarkemmin milloin ja kenelle hän luottokorttinsa numeron antaa.

Kuva 1. Touhulan perhe (Turun Sanomat 14.2.2009)

Heinosen (2001, 215) mielestä ihmiset eivät osaa varautua identiteettivarkauteen eivätkä he siten myöskään osaa suojautua sen varalta. Identiteettivarkautta epäiltäessä ei myöskään osata tai ymmärretä tarkastaa omia tietojaan eikä toimia tarkoituksenmukaisesti ja tehokkaasti.

Henkilötietojensa antamisessa kannattaa olla mahdollisimman pidättäytyväinen. Jokainen ylimääräinen itsestä luovutettu tieto on riski. Esimerkiksi internetissä on monen monta vaaranpaikkaa. Aina kannattaa varmistua siitä, että on oikealla internetsivulla eikä huijaussivustolla. palveluntarjoajan yhteystiedot on hyvä edes vilkaista. Erilaisten palveluiden käyttöehtoihin on myös syytä tutustua huo-

lellisesti ennen palvelun käytön aloittamista, samoin kannattaa lukea kilpailujen säännöt ja mahdollinen rekisteriseloste ennen osallistumista. Verkkokauppaostoksia varten kannattaa valita sellainen yritys johon voi takuuvarmasti luottaa. Ennen ostosten tekemistä kannattaa vaikkapa lueskella keskustelupalstoilta muiden kokemuksia kaupasta sekä tietysti tutustua huolellisesti osto- ja toimitusehtoihin. Luottokortilla tai verkkopankin kautta maksettaessa on huolehdittava, että yhteys on salattu. Silloin internetsivun osoitekentässä on lukon kuva ja osoitteen alku on muotoa https:// eli s-kirjain kertoo salauksesta. Tämäkään ei tosin aina täysin takaa sivuston ylläpitäjän rehellisyyttä, huolellinen huijari kyllä osaa esittää käyttävänsä turvallisia ja salattuja käsittelytapoja. (Heinonen 2001, 215; Tietosuoja 2005; Härkönen 2009; Tietoturvaopas.fi 2010.)

Luottokortin tai muun maksuvälineen tietoja taikka palvelujen salasanoja ei koskaan kannata lähettää sähköpostitse. Sähköpostia käytettäessä kannattaa myös muistaa se, ettei tuntemattomia liitetiedostoja kannata avata eikä liioin roskapostejakaan. Internetin yhteisöpalveluja käytettäessä kannattaa myös olla kriittinen siinä mitä henkilökohtaisia tietoja on valmis julkaisemaan, niitä kun ei välttämättä saa koskaan pyyhittyä pois. Tietokoneen tietoturvasta on myös äärimmäisen tärkeä pitää huolta, koneella on oltava ajantasainen virustorjunta ja palomuuuri. Ohjelmien tietoturvapäivitysten on niin ikään syytä olla ajan tasalla. Keskusrikospoliisin ylitarkastaja Sari Kajantie toteaa YLE Teeman Tutkiva juttu: Identiteetti hukassa (2009) -ohjelmassa, että on erittäin tärkeää pitää oma työasemansa ”edes jotenkin kuosissa”: päivityksistä kannattaa huolehtia. Kajantie kertoo myös, että mikäli haluaa olla ”oikein erityisen tarkkana”, niin esimerkiksi verkkokauppa-asiointiin ja luottokorttistoihin voisi käyttää toista tietokonetta ja toista konetta sitten kaikkeen muuhun verkossa oleiluun.

Pankkiautomaateilla ja kauppojen sirumaksupäätteillä maksaessa pin-koodin näpyttely on syytä suojata esimerkiksi kädellä. Henkilötietoja sisältäviä asiakirjoja kuten ajokorttia, maksukortteja tai pankkitunnuksia ei kannata jättää näkyville esimerkiksi autoon tai työpöydälle. Ylimääräisiä maksu- tai muita kortteja ei ylipäätään kannata kuljettaa tarpeettomasti mukanaan. (Härkönen 2009.)

Kaikki pankki- ja rahoitustapahtumien tiedot kuten tiliotteet ja muut asiakirjat on säilytettävä huolellisesti. Hävitettäessä tällaisia dokumentteja on ne syytä tuhota huolellisesti, esimerkiksi silppuamalla ne mahdollisimman pieneksi tai vaikka polttamalla. Heinosen (2005) mukaan arkaluonteisia tunnistetietoja sisältävien asiakirjojen turvallinen hävittäminen kotiloissa on varsin harvinaista, usein paperit vain rypistetään ja heitetään pois. Paperien repiminenkään ei tosin aina auta sillä henkilötietoja on onnistuttu keräämään myös revityistä ja jopa paperisilppurin läpikäyneistä asiakirjoista. Polttaminen siis lienee lopullisin tapa tuhota henkilökohtaisia tietoja sisältävät paperit. Vaikka Kalle Kehvelin (kuva 2) taloudessa identiteettivarkauksilta suojaudutaan tehokkaasti, ei tapaa voi suositella käytettäväksi oikeassa elämässä, tulee vain turhia vatsanpuruja kotieläimille. (Heinonen 2005; Salminen 2010 [viitattu 24.3.2010].)

Kuva 2. Kalle Kehveli (Turun Sanomat 17.8.2009)

Heinonen (2001, 216) kirjoitti jo liki kymmenen vuotta sitten niin kutsutusta varastettujen identiteettien keskitetystä tarkistusrekisteristä eli tietäntyyppisestä sulkulistasta. Rikosten ja rikollisten kattava rekisteröinti voisi toimia pelotteena ja listan olemassaolo ehkäisisi nimenomaan väärin tietojen jatkuvaa käyttöä. Heinosen mukaan keskitetty lista olisi tehokas tapa puuttua varkauksiin tuoreeltaan sillä tieto listan olemassaolosta ja kelpoisuuden tarkistamisesta todennäköisesti hillitsisi identiteettivarkaita. Heinonen tosin toteaa, että keskitettyyn sulkulistaan liittyy yksityisyyden kannalta samoja uhkia kuin esimerkiksi keskitettyyn maksuhäiriörekisteriin tai varmenteiden sulkulistaan. Tiedä sitten miten tämäntyyppinen lista oikeasti toimisi vai toimisiko ollenkaan.

5.4.2 Tietojen tarkastusoikeus

Aika ajoin olisi hyvä itse kunkin tarkistaa, mitä tietoja itsestä on eri rekisteriin tallennettu. Heinosen (2001, 215) mukaan esimerkiksi luottokelpoisuus sekä pankki- ja vakuutuskelpoisuus olisi hyvä tarkistaa edes joskus. Tietosuojavaltuutettu Reijo Aarnio kertoo Salon Seudun Sanomissa (Järvinen 2010) ettei omien tietojen tarkastamisoikeutta osata käyttää. Hän on myös huolissaan tavallisten kansalaisten valmiuksista pärjätä sähköisessä maailmassa. Aarnion mukaan valmiuksia pitäisi kehittää siten, että ihmiset tietäisivät omista oikeuksistaan ja osaisivat myös käyttää niitä.

Rekisteröidyllä on oikeus tarkastaa, mitä tietoja hänestä on tallennettu rekisteriin tai onko tallennettu mitään. Tarkastuspyyntö esitetään suoraan rekisterinpitäjälle. Tarkastusoikeus on pääsääntö mutta laissa on kuitenkin joitakin poikkeuksia jolloin tarkastusoikeutta ei ole. Henkilötietolain (22.4.1999/523) 6 luvun 26 §:n mukaan jokaisella on salassapitosäännösten estämättä saada tietää, mitä häntä koskevia tietoja henkilörekisteriin on tallennettu, tai ettei rekisterissä ole häntä koskevia tietoja. Samalla rekisterinpitäjän on ilmoitettava rekisterin säännönmukaiset tietolähteet sekä se mihin rekisteritietoja käytetään ja mihin niitä säännönmukaisesti luovutetaan. Tietojen tarkastaminen on ilmaista kerran vuodessa. Useammin kuin kerran vuodessa tapahtuvasta tietojen tarkastamisesta rekisterinpitäjällä on oikeus periä kohtuullinen korvaus. Tarkastusoikeutta ei esimerkiksi ole silloin kun tiedon antaminen saattaisi vahingoittaa valtion turvallisuutta tai yleistä järjestystä ja turvallisuutta, tai mikäli tiedon antamisesta saattaisi aiheutua vakavaa vaaraa rekisteröidyn terveydelle, taikka jos rekisterissä olevia henkilötietoja käytetään yksinomaan historiallista tai tieteellistä tutkimusta tai tilastointia varten. (Henkilötietolaki 22.4.1999/523; Järvinen 2010.)

Rekisteröidyllä on myös oikeus tiedon korjaamiseen. Rekisterinpitäjän on ilman aiheetonta viivytystä oikaistava, poistettava tai täydennettävä rekisterissä oleva, käsittelyn kannalta virheellinen, tarpeeton, puutteellinen tai vanhentunut henkilötieto joko oma-aloitteisesti tai rekisteröidyn vaatimuksesta. Rekisterinpitäjän on myös estettävä väärän tai virheellisen tiedon leviäminen, jos se voi vaarantaa rekisteröidyn yksityisyyden suojaa tai hänen oikeuksiaan. Rekisterinpitäjän

on myös pääsääntöisesti ilmoitettava tiedon korjaamisesta sille, jolle rekisterinpitäjä on luovuttanut tietoja tai sille, jolta rekisterinpitäjä on saanut virheellisen tiedon. Ilmoitusvelvollisuutta ei kuitenkaan ole, jos ilmoittaminen on mahdotonta tai vaatii kohtuutonta vaivaa. (Henkilötietolaki 22.4.1999/523 29 §.) Rekisteröidyllä on myös oikeus kieltää rekisterinpitäjää käsittelemästä itseään koskevia tietoja suoramainontaa, etämyyntiä tai muuta suoramarkkinointia sekä markkina- ja mielipidetutkimusta samoin kuin henkilömatrikkelia ja sukututkimusta varten (Henkilötietolaki 22.4.1999/523 30 §).

5.4.3 Identiteettivarkauksen jälkitoimet

Mikäli epäilee joutuneensa identiteettivarkauden kohteeksi, tai viimeistään silloin kun asiasta saa selviä todisteita, on toimittava nopeasti ja minimoitava vahingot. Heinonen (2001, 215) kehottaa ottamaan yhteyttä paitsi kaikkiin niihin tahoihin joiden kanssa tietää identiteettiään väärinkäytetyn, myös niihin joiden kanssa olettaa identiteettiään väärinkäytettävän. Myös pankkeihin sekä muihin raha- ja luottoasioita hoitaviin tahoihin on myös syytä ottaa yhteyttä ja ilmoittaa tapahtuneesta. Prosessia ei välttämättä voi pysäyttää mutta vahinkojen kasvua voi hidastaa. Poliisille on myös aina hyvä ilmoittaa tapahtuneesta. Poliisi muistuttaa, että vaikka kyse olisi kuinka pienestä rahasummasta tahansa, ilmoitus kannattaa aina tehdä sillä muuten tapaukset eivät tule koskaan ilmi (Härkönen 2009).

Mikäli pankki-, luotto- tai muuta maksukorttia on käytetty identiteettivarkauden tekemiseen, kannattaa neuvotella kortin myöntäjän eli yleensä oman pankin kanssa siitä, mitä kortille tehdään. Niitä kortteja joita ei ole väärinkäytetty, ei Heinosen (2001, 217) mukaan pääsääntöisesti kannata kuolettaa tai mitätöidä. Luottokelpoisuustietojen kanssa tilanne voi olla hankalampi. Uhrin tehtäväksi jää todistaa, että vaikka merkinnät ovat aiheutuneet hänen nimellään ja tiedoillaan, tekijä on ollut joku muu kuin hän itse.

Heinonen (2005) kirjoittaa, että identiteettivarkauden aiheuttaman vahingon havaitseminen, pysäyttäminen ja korjaaminen vievät monin verroin enemmän aikaa kuin itse identiteetin varastaminen ja väärinkäyttö. Joillekin tehtävä voi tun-

tua ylivoimaiselta: monille uhreille raskainta on ollut tieto siitä, että joku toinen on esiintynyt ”minuna”. Heinosen mukaan rikollisen saama rahallinen hyöty on usein pienempi kuin uhrille vahingon korvaamisesta aiheutuneet kulut. Väärät tiedot leviävät verkottuneessa ympäristössä helposti kymmeniin eri rekistereihin ja uhrin on usein hankittava lukuisia asiakirjoja voidakseen korjata kaikki virheelliset tiedot.

5.5 Katsaus tulevaisuuteen

Identiteettivarkauksia tapahtuu paljon mutta suurin osa niistä ei koskaan tule uhrin tai poliisin tietoon. Sisäasiainministeriön syksyllä 2008 asettaman identiteettiohjelman työryhmän tarkoituksena on selvittää miten identiteettivarkaudet ilmenevät ja minkälaista uhkaa ne voivat aiheuttaa kansalaisille nyt ja tulevaisuudessa. Työryhmän tarkoituksena on myös selvittää, miltä osin nykyainsäädäntö vastaa ongelmaan ja onko lisäsääntelylle tarvetta. (Liikenne- ja viestintäministeriö 2009 [viitattu 19.9.2009]; Valtioneuvosto 2009 [viitattu 19.9.2009].)

Valtioneuvoston HARE-hankerekisterin (2010 [viitattu 29.3.2010]) mukaan identiteettiohjelman työryhmän toimikausi on päättynyt tammikuussa 2010. Härkönen (2009) kirjoitti jo viime vuoden lokakuussa, että työryhmän selvityksen on tarkoitus valmistua vuoden 2009 loppuun mennessä. Rimpiläinen (2010a) puolestaan totesi alkuvuoden kirjoituksessaan työryhmän selvityksen valmistuvan maaliskuussa ja että on mahdollista, että identiteettivarkaudet kriminalisoidaan henkilötietolain arvioinnin yhteydessä vielä kuluvan vuoden aikana. Aika näyttää kuinka asian käy, selvityksen valmistumisesta tai työryhmän työn tuloksista ei opinnäytetyön luovutusajankohtaan mennessä ole saatu lisätietoja.

Sisäasiainministeriön (2008 [viitattu 7.4.2010]) julkaisema *Turvallinen elämä jokaiselle. Sisäisen turvallisuuden ohjelma* vuodelta 2008 käsittelee muun muassa tietoverkkorikollisuutta ja siihen liittyvien riskien torjuntaa. Yhtenä osana tietoverkkorikoksia mainitaan myös identiteettivarkaudet, niiden kriminalisoinnin tarpeellisuus on julkaisun mukaan selvitettävä. Tietoverkkorikollisuutta koskevien asioiden lainsäädäntöselvitys tapahtuu vuoden 2009 aikana, hankkeiden

toteutus puolestaan vuonna 2011. Näiden tietojen valossa identiteettivarkauden kriminalisointia saataneen siis odottaa vielä kauan.

Tämä ei lupaa hyvää. Identiteettivarkausten määrä lisääntyy jatkuvasti. Identiteettivarkaas saavat jatkaa puuhiaan rauhassa, jos eivät nyt täysin ilman pelkoa rangaistuksesta niin lähes kuitenkin. Niin kauan kuin ei aiheuta toiselle vahinkoa tai esimerkiksi loukkaa kunniaa, poliisi on voimaton (Rimpiläinen 2010a). Identiteettivarkauden yhteydessä uhrilta viedään myös osa yksityisyydestä ja itsemääräämisoikeudesta (Heinonen 2006). Turun Sanomien (2010b) *Päivän kysymyksen* mukaan 92 % 353:sta vastaajasta oli sitä mieltä, että kaverin nimellä internetissä esiintyvää pitäisi rangaista. Identiteettivarkautta ei siis kansalaisten keskuudessa pidetä hyväksyttävänä. Lainsäätäjä ei kuitenkaan ole puuttunut asiaan tämän nopeammin. Mitä tämä kertoo lainsäätäjistä ja ennen kaikkea yhteiskunnastamme?

6 POHDINTA

Kuka tahansa voi helposti esiintyä kenenä tahansa. Tietoja on vaikeuksitta saatavilla, niitä hankkiakseen ei juurikaan tarvitse nähdä vaivaa. Valitettavasti tämä on tilanne tänä päivänä. Esimerkiksi verkkorikollisuus kasvaa huimaa vauhtia eikä lainsäätäjät ole pysynyt perässä, sääntely on suurilta osin pysynyt lähes muuttumattomana.

Identiteettivarkaus on viime aikoina ollut mediassa esillä melko laajastikin, erityisesti internetin verkkolehdet ovat kirjoittaneet aiheesta jopa lähes viikoittain. Termiä käytetään jopa sarjakuvissa (kuvat 1 ja 2), vaikkei sille ole olemassa yksiselitteistä määrittelyä. Mitä identiteettivarkaus siis oikein tarkoittaa? Sana identiteetti voidaan määritellä monella eri tavalla, perinteisen käsityksen mukaan se tarkoittaa yksilön minuutta tai minätunnetta sekä käsitystä ja tuntoa omasta itsestään (Sivistyssanakirja 2002, 197). Toisaalta on myös huomioitava identiteetin uudemmat merkitykset, kuten digitaalinen tai sähköinen identiteetti. Digitaalisella identiteetillä tarkoitetaan henkilöä tunnistavien digitaalisten tietojen kokonaisuutta (Heinonen 2001, 13). Kuten huomataan, nämä kaksi, perinteinen identiteetin käsitys ja digitaalinen identiteetti, eivät todellakaan ole synonyymejä toisilleen. Mediassa kuitenkin puhutaan vain identiteetistä sen enempää tarkentamatta tai selittämättä millaisesta identiteetistä milloinkin on kyse.

Identiteettivarkaudella tarkoitetaan tämänhetkisen käsityksen mukaan sitä kun joku esiintyy toisena henkilönä ja käyttää hyväkseen toisen ihmisen henkilötietoja. Esimerkiksi Härkönen (2009) kirjoittaa, että identiteettivarkaudessa ihmiseltä varastetaan hänen henkilötietonsa. Henkilötiedot ja identiteetti ovat täysin eri asioita, ainakin, jos tarkastellaan identiteettiä sen perinteisessä merkityksessä. Tavallisen kansalaisen ei voida kuitenkaan edellyttää tuntevan identiteetin ja sähköisen tai digitaalisen identiteetin eroja, identiteetti on identiteetti ja sillä hyvä.

Lainsäätäjät ei ole juurikaan kiinnittänyt identiteettivarkausasiaan huomiota. Toki sisäasiainministeriön asettama identiteettityöryhmä on pohtinut asiaa jo liki pa-

rin vuoden ajan mutta vieläkkään ryhmän työn tuloksista ei ole saatu konkreettista tietoa ainakaan julkisuuteen. Oikeusministeriön aiempi kanta identiteettivarkausasiaan on ollut, ettei lainmuutosta tarvita, koska identiteettivarkauksien vakavammat seuraukset ovat jo nyt rikoksia. Työryhmässä mukana oleva keskusrikospoliisin ylitarkastaja Sari Kajantie onkin kommentoinut Helsingin Sanomille, ettei identiteettivarkauden kriminalisointi ole vain lakitekkinen vaan isompi yhteiskunnallinen kysymys.

Ennen kuin ketään voidaan tuomita identiteettivarkaudesta, on teko saatava kirjattua lakiin. Lainsäädännön edellytys on, että toimivaltainen päätöksentekijä on säädettyä menettelyä noudattamalla antanut säännöksen kirjallisessa muodossa, ja että säädös on asianmukaisesti julkaistu ja saatettu voimaan. Mikäli tekoa ei ole kriminalisoitu eli saatettu rangaistusuhkaiseksi, ei siitä voida ketään tuomita.

Lain elinkaari jakaantuu kolmeen vaiheeseen: lainvalmisteluun, päätöksentekoon sekä toteuttamiseen ja vaikutuksiin. Varsinaista lainvalmistelutyötä ei ole identiteettivarkauksien osalta edes aloitettu, sillä identiteettityöryhmän ehdotuksen on tarkoitus toimia pohjana mahdolliselle oikeusministeriön tekemälle lainvalmistelulle. Ennen lakimuutoksen voimaantuloa ja sen säännösten soveltamiseen edessä on vielä monta mutkaa ja päätösvaihetta. Toki prosessi voi edetä nopeastikin mutta tällä hetkellä tilanne ei siltä näytä. Vielä on pitkä matka kuljetavana ennen kuin säädöstä päästään toteuttamaan käytännössä.

Lainsäädännön tehtävänä on luoda vakautta, ennustettavuutta ja turvallisuuden tunnetta. Ei tunnu kovinkaan turvalliselta, jos kuka tahansa voi esiintyä kenenä tahansa. Toisena esiintyminen on hyvin vaikuttava huijaamisen muoto. Jos joku voi esiintyä toisena, voi myös pilata nimen ja maineen sekä verkossa että reaali maailmassa. Seuraukset voivat olla kauaskantoisia ja hankaloittaa uhrin elämää kauankin, jopa useita vuosia. Identiteettivarkauden uhria – ihmistä jonka henkilötietoja on käytetty väärin – ei edes osata tunnistaa uhriksi, vaikka nimenomaan hän on kärsinyt vääryyttä ja mahdollisesti joutunut hankaluuksiin.

Lainsäädännöllä pyritään myös ohjaamaan yksilöiden ja oikeussubjektien toimintaa: sääntely pyrkii myös muuttamaan vallitsevia olosuhteita eikä vain vahvistamaan ja varmistamaan niitä. Lainsäädäntö myös tarjoaa keinoja, joilla luodaan järjestystä ja yhteiskuntarauhaa sekä estetään oman käden oikeuden käyttöä. Lainmuutos olisi tehtävä pikaisesti, näin ei voi enää jatkua. Ongelma on myös siinä, ettei tarkalleen tiedetä paljonko identiteettivarkauden uhreja on. Moni uhri vaikenee, koska ajattelee ettei kertomisesta ole mitään hyötyä, poliisi kun on usein voimaton.

Oikeusministeriön kanta identiteettivarkausasiaan on suoraan sanottuna kummallinen. Jos lainsäätäjän asenne on, ettei lainmuutosta tarvita koska teon vakavammat seuraukset ovat jo rikoksia, niin viidakon lait voinee toivottaa tervetulleeksi. Kenties identiteettivarkauden pitäisi osua omalle kohdalle, ennen kuin ymmärrys lainmuutoksen tarpeellisuudesta herättää lainsäätäjän.

On myös syytä kiinnittää huomiota siihen, millaiset ihmiset tekevät identiteettivarkauksia. Ilmeisesti ihmisillä on nykypäivänä se käsitys, että kaikki mikä ei ole erikseen kiellettyä, on sallittua. Välillä vaikuttaa siltä, että meilläkin pitäisi kai siirtyä ”amerikanmalliin” jossa jokainen teko pitää erikseen kieltää. *Älä laita kissaa mikroon* -tyyppiset ohjeet kuulostavat lähinnä naurettavilta, mutta minkäs teet. Viestintäviraston Cert-fi -yksikön päällikkö Erka Koivunen totesi erään verkkopalvelun salasananvuodon yhteydessä, että etenkin nuorten pitäisi ymmärtää se, että ”kaikki mikä on teknisesti mahdollista, ei ole laillista tai ainakaan moraalisesti oikein”. (Tietokone.fi 2010 [viitattu 24.3.2010].) Vaikuttaa siltä, että kansalaisten moraalikäsite on jo höltynyt liikaa.

Siksi on todella toivottavaa, että lakimuutos aikanaan tulee. Sitä milloin aika on kypsä, on vaikea ennustaa, mutta kansalaisten yksityisyyden suojan ja oikeusturvan kannalta mitä nopeammin, sen parempi. Päätyessään identiteettivarkauden kriminalisoinnin kannalle lainsäätäjän on tarkoin pohdittava millä nimikkeellä kriminalisointi tehdään. Luvussa 4.5. on käsitelty eri rikosnimikkeitä ja teonkuvia joita lainsäätäjän on syytä tarkastella identiteettivarkauden kriminalisointia pohtiessaan. Esimerkiksi varkaus, kavallus, petos ja maksuvälinepetos on jo

kirjattu rikoslakiin, uusi säännös voitaisiin helposti lisätä momenttina tai kokonaan omana pykälänään jonkin jo olemassa olevan rikosnimikkeen alle.

Koska identiteetti voidaan ymmärtää niin monella tavalla, olisi yksinkertaisempaa vain puhua henkilötiedoista. Niiden avulla teot tehdään. Oman haasteensa tuo tietysti myös se, että varkaudella on jo selkeä teonkuva, jonka mukaan varkaus kohdistuu irtaimeen omaisuuteen. Henkilötiedot sinänsä eivät voi olla irtainta omaisuutta, niitä sisältävät fyysiset dokumentit kuten maksukortit tai henkilöllisyystodistukset kylläkin. Identiteettipetos ei kuulosta sen vakuuttavammalta, ei liioin henkilötietopetoskaan.

Lainsäätäjän ei ole järkevää lähteä kikkailemaan hienojen lakitermien kanssa. Pois turhat krumeluurit ja koukerot. Mitä selkeämpää kieltä lainsäädäntö on, sitä paremmin se iskostuu kansalaisten tajuntaan ja tietoisuuteen. Yksinkertaisin ja kuvaavin ilmaisu identiteettivarkaudelle olisi *henkilötietojen väärinkäyttö*. Se kertoisi yksiselitteisesti ja selkeästi mistä on kyse: joku on käyttänyt henkilötietoja väärin. Lisäksi rikoslaissa (19.12.1889/39) on jo ennestään väärinkäyttörikoksia, esimerkiksi yrityssalaisuuden väärinkäyttö (30 luku 6 §), luottamusaseman väärinkäyttö (36 luku 5 §) ja sisäpiirintiedon väärinkäyttö (51 luku 1 §), joten yksi väärinkäyttörikos lisää sulautuisi helposti muiden joukkoon. Rikoslain 36 luku käsittelee petoksia ja muuta epärehellisyyttä joten henkilötietojen väärinkäyttö voitaisiin hyvin kirjata kyseiseen lukuun.

Identiteettivarkaus ei siis tällä hetkellä ole rikos. Tekoja tapahtuu paljon mutta omilla teoillaan voi kuitenkin vaikuttaa melko hyvin siihen, mihin omia henkilötietoja lopulta päätyy. Henkilökohtaisia tietoja sisältäviä asiakirjoja ei osata tuhota oikein eikä internetin vaaroja tunnisteta. Jokaisen on kuitenkin hyvä pitää mielessä muutama yksinkertainen nyrkkisääntö: henkilötietojen antamisessa on syytä olla mahdollisimman pidättyväinen, verkkosivustojen aitoudesta kannattaa varmistua ja myös se ”pienellä prantäty” teksti on syytä lukea huolella, lisäksi maksuvälinetietoja käsiteltäessä on aina muistettava huolehtia kunnollisesta suojauksesta ja salauksesta.

Opinnäytetyöprosessi oli mielenkiintoinen vaikkakin haastava sillä materiaalia ei aluksi tuntunut löytyvän. Lopulta materiaalia oli jopa liikaa mutta lähteiden luotettavuus vaihteli. Ulkomainen rikosoikeuskäytäntö rajattiin työn ulkopuolelle joten jatkossa olisi mielenkiintoista tutustua tarkemmin muiden maiden rikosoikeuskäytäntöön ja vertailla tilannetta eri maiden välillä. Kun identiteettityöryhmän selvitys ja mahdollinen lainmuutosprosessi aikanaan valmistuvat, olisi hyvä kartoittaa mikä on tilanne lainmuutoksen jälkeen: onko tekojen määrä vähentynyt ja ovatko esimerkiksi tekotavat pysyneet samoina. Ja vaikka identiteettivarkaus ei vielä olekaan rikos, on silti syytä pitää mielessä ettei kaikki teknisesti mahdollinen ole laillista tai ainakaan moraalisesti oikein.

LÄHTEET

- Anttila, T. 2008. Voro vakoilee konettasi. TS.fi 26.4.2008. [Viitattu 25.1.2009]. Saatavissa <http://www.ts.fi/talous/?ts=1,3:1004:0:0,4:4:0:1:2008-04-26,104:4:537215,1:0:0:0:0:0>:
- Eduskunta, a. Näin työskentelee valiokunta. [Viitattu 19.2.2010] Saatavissa <http://web.eduskunta.fi/Resource.phx/eduskunta/tervetuloa/valiokunta.htx>
- Eduskunta, b. Täysistunto. [Viitattu 19.2.2010] Saatavissa <http://web.eduskunta.fi/Resource.phx/eduskunta/tervetuloa/taysistunto.htx>
- Frände, D. 2005. Yleinen rikosoikeus. Allmän straffrätt. Suom. Wahlberg, M. Helsinki: Edita.
- Heikkilä, T. 2008. Tilastollinen tutkimus. 7., uudistettu painos. Helsinki: Edita.
- Heinonen, R. 2001. Digitaalinen minä. Helsinki: Edita.
- Heinonen, R. 2004. Digitaalisen identiteetin hallinta ja yksityisyys. Tietosuoja 4/2004, 21–24.
- Heinonen, R. 2005. Identiteetin väärinkäytökset lisääntyvät internetin käytön myötä. Tietosuoja 2/2005, 20–25.
- Heinonen, R. 2006. Luottamus verkkoasiointiin edellyttää yksityisyyden suojaa. LUOTI-artikkeli 3/2006. [Viitattu 19.2.2010]. Saatavissa http://www.lvm.fi/files/3_2006.pdf
- Helsingin Sanomat 2007. Facebookin käyttäjiä varoitetaan identiteettivarkaista. HS.fi 24.10.2007. [Viitattu 30.3.2010]. Saatavissa http://www.hs.fi/kotimaa/artikkeli/1135231266100?ref=lk_hs_po_1
- Helsingin Sanomat 2008. Facebook-huijari esiintyi Riitta Väisäsenä. HS.fi 11.9.2008. [Viitattu 22.2.2010]. Saatavissa <http://www.hs.fi/viihde/artikkeli/Facebook-huijari+esiintyi+Riitta+V%C3%A4is%C3%A4sen%C3%A4/1135239351157>
- Helsingin Sanomat 2010a. Ministeri Thorsista valesivu Facebookissa. HS.fi 8.2.2010. [Viitattu 22.2.2010]. Saatavissa <http://www.hs.fi/politiikka/artikkeli/Ministeri+Thorsista+valesivu+Facebookissa/1135252728679>
- Helsingin Sanomat 2010b. Joka viides suomalainen on jo Facebookissa. HS.fi 6.3.2010. [Viitattu 30.3.2010]. Saatavissa <http://www.hs.fi/talous/artikkeli/Joka+viides+suomalainen+on+jo+Facebookissa/1135253485544>
- Henkilötietolaki 22.4.1999/523
- Hiltunen, S. 2009. Väärät nimet haaste tiedostusvälineille. Turun Sanomat 5.5.2009.
- Husa, J.; Mutanen, A. & Pohjolainen, T. 2008. Kirjoitetaan juridiikkaa. 2., uudistettu painos. Talentum.
- Härkönen, R. 2009. Identiteettivarkauksiin perustuvat rahapetokset lisääntyneet rajusti. Turun Sanomat 28.10.2009.
- Järvinen, S. 2010. Tietosuojavaltuutettu: Omien tietojen tarkistamisoikeutta ei osata käyttää. Salon Seudun Sanomat 21.3.2010.
- Kajantie, S. 2008. Profiili: Tietorikosten torjunta muutostilassa. Tietosuoja 1/2008. [Viitattu 25.9.2009]. Saatavissa <http://www.tietosuoja-lehti.fi/Digipaper/OldNews.aspx?id=423>
- Karttunen, T., Koivunen, K., Laasanen, H., Sippel, L., Uitto, T. & Valtonen, M. 2009. Juridiikan perusteet. Helsinki: WSOY.

Kauppinen, P. 2008a. Tietosuojavaltuutettu uskoo identiteettivarkauksien aallon iskevän Suomeen. HS.fi 31.1.2008. [Viitattu 25.1.2009]. Saatavissa http://www.hs.fi/kotimaa/artikkeli/1135233708880?ref=lk_hs_ko_1

Kauppinen, P. 2008b. Pikavippifirmojen lainananto rikkoo henkilötietolakea. HS.fi 31.1.2008. [Viitattu 25.1.2009]. Saatavissa <http://www.hs.fi/kotimaa/artikkeli/Pikavippifirmojen+lainananto+rikkoo+henkil%C3%B6tietolakea/1135233684463>

Koskinen, P. 2008. Rikosoikeuden perusteet. Helsinki: Helsingin yliopisto.

Kuluttajansuojalaki 20.1.1978/38

Kuokkanen, K. 2008. Tietosuojavaltuutettu vaatii identiteettivarkauksesta rikosta. Helsingin Sanomat verkkolehti 30.7.2008. [Viitattu 15.8.2009] Saatavissa <http://www.hs.fi/kotimaa/artikkeli/Tietosuojavaltuutettu+vaatii+identiteettivarkauksesta+rikosta/1135238209060>

Laakso M. 2006. Rikosoikeudellinen laillisuusperiaate, Euroopan ihmisoikeussopimus ja kansallinen lainlaintulkinta. Pro gradu. [Viitattu 23.3.2010]. Saatavissa <http://www.edilex.fi/lakikirjasto/3423.pdf>

Laki vahvasta sähköisestä tunnistamisesta ja sähköisistä allekirjoituksista 7.8.2009/617.

Letto-Vanamo P. 2000. Oikeus ja eurooppalaistuva identiteetti. Lakimies 2/2000, 226–232.

Liikenne- ja viestintäministeriö 2009. Tiedote 5.3.2009. Hallitus päätti ministeriöiden työnjaosta sähköisessä tunnistamisesta. [Viitattu 19.9.2009]. Saatavissa: <http://www.valtioneuvosto.fi/ajan-kohtaista/tiedotteet/tiedote/fi.jsp?oid=255269>

Länsisuomalainen mies A. Sähköpostiviesti 6.4.2010.

Mustikainen, T. 2008. Pankkitili tyhjennettiin kolme vuotta sitten kuoletetuilla henkilöpapereilla. TS.fi 29.7.2008. [Viitattu 25.1.2009]. Saatavilla <http://www.ts.fi/kotimaa/?ts=1,3:1002:0:0,4:2:0:1:2008-07-29,104:2:555400,1:0:0:0:0:0>

Myllyniemi, T. 2010. Huijari esiintyi Toni Wirtasena. Ilta-Sanomat 10.4.2010.

Nurmi, T.; Rekiaro, I. & Rekiaro, P. 2004. Suomen kielen sivistyssanakirja. 5., tarkistettu painos. Jyväskylä: Gummerus

Oikeusministeriö 2010. Rikoslain kokonaisuudistuksen loppuunsaattaminen. Päivitetty 16.2.2010. [Viitattu 22.3.2010] Saatavissa <http://www.om.fi/Etusivu/Valmisteilla/Lakihankkeet/Rikosoikeus/1171362052609>.

OK Money.fi [viitattu 31.3.2010]. Saatavissa <https://www.okmoney.fi/>

Petäinen, M. 2009. Mikä uhkaa identiteettiä? Taloustaito 5/2009, 13.5.2009.

PikaVippi.fi [viitattu 31.3.2010]. Saatavissa <http://pikavippi.fi/>

Pitkäjärvi, A. 2010. Identiteettisi uhattuna? PITKY Pirkanmaan Tietojenkäsittely-yhdistys ry. 12.2.2010. Muokattu 18.2.2010. [Viitattu 23.3.2010]. Saatavissa <http://www.ttlry.fi/yhdistykset/pitky/uutiset/?x142647225=w145557270>.

Pullinen, J. 2010. Toisen nimeä saa rääkätä netissä. Helsingin Sanomat 22.2.2010, A8.

Pöysti, T. 1999. Sähköinen identiteetti. Teoksessa Mattila, H. (toim.) 1999. Encyclopædia Iuridica Fennica, osa VII: Oikeuden yleistieteet. Helsinki: Suomalainen lakimiesyhdistys.

Rikoslaki 19.12.1889/39.

Rimpiläinen, T. 2010a. Poliisi voimaton identiteettivarkaan edessä. Turun Sanomat 23.1.2010.

Rimpiläinen, T. 2010b. Esiintyminen kollegana meni täydestä. Turun Sanomat 23.1.2010.

Rimpiläinen, T. 2010c. ”Ihan läpällä vaan perustin”. Turun Sanomat 27.2.2010.

Saarinen, J. 2009. Identiteettivarkaus voi pian olla rikos. HS.fi 25.1.2009. [Viitattu 25.1.2009]. Saatavissa <http://www.hs.fi/kotimaa/artikkeli/Identiteettivarkaus+voi+pian+olla+rikos/1135243014837>

Saastamoinen M. 2006. Minuus ja identiteetti tutkimuksen haasteina. Teoksessa Rautio, P. & Saastamoinen, M. (toim.) 2006. Minuus ja identiteetti. Sosiaalipsykologinen ja sosiologinen näkökulma. Tampere: Tampereen yliopistopaino Oy, 170–180.

Salminen, J. 2010. Identiteettivarkaus: Rikolliset jopa liimaavat roskikseen revittyjä papereita. Suomenkuvalehti.fi 4.3.2010 [viitattu 31.3.2010]. Saatavissa <http://suomenkuvalehti.fi/jutut/talouus/identiteettivarkaus-rikolliset-jopa-liimaavat-roskikseen-revityja-papereita>

Sisäasiainministeriö 2008. Turvallinen elämä jokaiselle. Sisäisen turvallisuuden ohjelma. Valtioneuvoston yleisistunto 8.5.2008. Sisäasiainministeriön julkaisuja 16/2008. [Viitattu 7.4.2010]. Saatavissa [http://www.intermin.fi/intermin/hankkeet/turva/home.nsf/files/162008/\\$file/162008.pdf](http://www.intermin.fi/intermin/hankkeet/turva/home.nsf/files/162008/$file/162008.pdf)

Sivistyssanakirja: nyky-suomen opas 2002. Juva: WSOY.

Sudenniemi, S. 2009. Verkkopankin tunnuksilla nostoa yrittäneille miehille vankeutta. Turun Sanomat 23.4.2009.

Suomen kuluttajaliitto. Kulutusluotot. [Viitattu 2.4.2010]. Saatavissa <http://www.kuluttajaliitto.fi/index.phtml?s=663>

Suomen perustuslaki 11.6.1999/731.

Suomen Viestilaina Oy [viitattu 31.3.2010]. Saatavissa <https://www.viestilaina.fi/p000.aspx>

Tala J. 2008. Lainsäädäntö ja sääntelyn uudet muodot. Pääsykoekirja 2/2008. Turun yliopiston oikeustieteellinen tiedekunta.

Tala, J. 2005. Lakien laadinta ja vaikutukset. Helsinki: Edita.

Tietokone.fi 2010. Tarkista onko nimesi vuotaneissa salasanoissa. Tietokone.fi. [Viitattu 24.3.2010]. Saatavissa http://www.tietokone.fi/uutiset/tarkista_onko_nimesi_vuotaneissa_salasanoissa

Tietosuoja 2005. Näin vähennät riskiä joutua identiteettivarkauden kohteeksi. Tietosuoja 2/2005, 26–27.

Tietoturvaopas.fi 2010. Muista nämä. Nettiasiointi on silloin turvallisempaa. Tietoturvaopas.fi. Päivitetty 22.2.2010. [Viitattu 5.4.2010]. Saatavissa <http://www.tietoturvaopas.fi/perusojeet.html>

Turun Sanomat 2009a. Rekisteritietoja halutaan karsia. Turun Sanomat 26.1.2009.

Turun Sanomat 2009b. Väärillä henkilötiedoilla otetut lainat lisääntyneet hälyttävästi. Turun Sanomat 28.10.2009.

Turun Sanomat 2010a. Tietosuojarikokset lähes kaksinkertaistuivat vuodessa. Turun Sanomat 23.1.2010.

Turun Sanomat 2010b. Päivän kysymys. Turun Sanomat 24.1.2010.

Tutkiva juttu: Identiteetti hukassa. 2009. Esitetty 10.12.2009 YLE Teema.

Valtioneuvosto 2009. Valtioneuvoston periaatepäätös sähköisestä tunnistamisesta 5.3.2009. [Viitattu 19.9.2009]. Saatavissa <http://www.valtioneuvosto.fi/tiedostot/julkinen/periaatepaatokset/2009/periaatepaatos-sahkoinen-tunnistaminen/145451.pdf>

Valtioneuvoston hankerekisteri HARE. Henkilöllisyyden luomista koskeva hanke (identiteettiohjelma). [Viitattu 29.3.2010]. Saatavissa http://www.hare.vn.fi/mHankePerusSelaus.asp?h_iID=14337&tVNo=1&sTyp=Selaus

Verkkoapila 2010. Kääriäiseltä vietiin identiteetti netissä. Verkkoapila.fi 3.3.2010. [Viitattu 4.3.2010]. Saatavissa <http://www.verkkoapila.fi/opencms/opencms/apila/news/articles/8075.html>